

Pendel in Zeeland

2003 - 2008

Pendel in Zeeland

2003 - 2008

1. Inleiding	5
1.1 Voorwoord	5
1.2 Leeswijzer	5
2. Samenvatting en conclusies	6
2.1 De belangrijkste uitkomsten en conclusies uit de analyse van de pendelstromen	6
3. Pendel in Zeeland	7
3.1 Toelichting op het RIBIZ onderzoek	7
3.2 Pendel naar regio	7
4. Inkomende pendel	10
4.1 Inkomende pendel per gemeente en regio	10
4.2 Inkomende pendel van buiten de provincie Zeeland	12
5. Uitgaande pendel binnen Zeeland	17
6. Pendel naar locaties buiten Zeeland	19
7. Effect van de Westerscheldetunnel op de pendelstromen	21
BIJLAGEN	25
Bijlage 1 Pendelkenmerken per gemeente	25
Bijlage 2 Pendelmatrices	38
Bijlage 3 Pendel met overig Nederland	41
Bijlage 4 RIBIZ enquêteformulier	43

1. Inleiding

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

1.1 Voorwoord

Slechts een gering aantal mensen verricht dagelijks betaalde arbeid in en rond de eigen woning. Met uitzondering van “bedrijven aan huis”, zoals b.v. landbouw, zelfstandige detailhandel en kleine dienstverleners of bedrijfswoningen, wordt in de meeste sectoren overwegend in aparte bedrijfs- of kantoorgebouwen gewerkt, vaak op enige afstand van de woongebieden. Door technische ontwikkeling van informatie- en communicatievoorzieningen zijn de mogelijkheden om op afstand te werken of te vergaderen sterk toegenomen, waardoor de mogelijkheden om deels thuis te werken zijn toegenomen. Desondanks pendelen dagelijks grote groepen mensen over kortere of langere afstand naar hun werk. Ten behoeve van diverse beleidsterreinen is het van belang om inzicht te hebben in de pendelgegevens. Denk aan beleidsvelden als ruimtelijke ordening, mobiliteit, arbeidsmarkt, economie en onderwijs.

Als extra vraag in de jaarlijkse werkgelegenheidsenquête van RIBIZ (Regionale Informatiebank Bedrijven en Instellingen Zeeland) en de Kamer van Koophandel voor Zeeland is in 2008 (en daarvoor ook in 2003 en 1997) gevraagd naar de herkomst van de werkzame personen bij die Zeeuwse bedrijven en instellingen. Het enquêteformulier uit 2008 is als bijlage bijgevoegd.

In Zeeland is door de openstelling van de Westerscheldetunnel in 2003 een belangrijke drempel verlaagd voor pendel binnen Zeeland. Het pendelonderzoek uit 2003 kan worden beschouwd als nulmeting. Nu met het vervolgonderzoek in 2008 is de eerste ontwikkeling van de pendel binnen Zeeland na opening van de Westerscheldetunnel in beeld gebracht.

1.2 Leeswijzer

1. De analyse van de gegevens in deze nota betreft uitsluitend de pendel tussen de Zeeuwse gemeenten en de voor Zeeland inkomende pendel vanuit de rest van Nederland en België. Voor Nederland is onderscheid gemaakt tussen Noord-Brabant, Zuid-Holland en overig Nederland. Deze analyse staat in de hoofdstukken 3, 4 en 5.
2. Op basis van regelmatig landelijk onderzoek (CBS) is een grove indicatie gegeven van de omvang van de uitgaande pendel, Zeeuwse inwoners die buiten de provinciegrenzen werken. In hoofdstuk 6 wordt hier nader op ingegaan.
3. In hoofdstuk 7 is de pendel in Zeeland na opening van de Westerscheldetunnel in beeld gebracht.
4. De werkgelegenheidsaantallen hebben betrekking op fulltimers en parttimers. Uitzendkrachten zijn niet meegeteld.
5. In de analyse zijn de cijfers geaggregeerd op het niveau van gemeenten. De gegevens per kern zijn, gegeven het grote aantal kleinere kernen, onvoldoende representatief.
6. De agrarische sector is slechts beperkt in de analyse opgenomen. Het betreft alleen de bedrijven, ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel. In verband met de verruiming van de inschrijvingsplicht vanaf 2009, zal de agrarische sector bij een volgende meting wel uitvoeriger onderzocht worden.

2. Samenvatting en conclusies

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

2.1 De belangrijkste uitkomsten en conclusies uit de analyse van de pendelstromen

1. In de periode 2003-2008 is de inkomende pendel in alle 5 Zeeuwse regio's toegenomen: de inkomende pendel van buiten de regio's is gemiddeld toegenomen van 15% naar 17%. De minste instroom van buiten is er in Zeeuws-Vlaanderen (10%), de meeste instroom vindt plaats op Tholen (25%) en de Bevelanden (23%). De grootste stijging van inkomende pendel is op Tholen, Walcheren en in Zeeuws-Vlaanderen.
2. De inkomende pendel van buiten de provincie is toegenomen, van 5% (van alle werkzame personen) in 2003 naar bijna 6% in 2008. Het grootste deel van de inkomende pendel is afkomstig uit Noord-Brabant (bijna 4.000, m.n. richting Tholen en Goes). Daarnaast is ook het aantal Belgen vrij groot (bijna 2.800), vrijwel geheel georiënteerd op Zeeuws-Vlaanderen (83%). De pendel vanuit Zuid-Holland (± 1.300) is voor 37% gericht op Schouwen-Duiveland, daarnaast ook Goes, Middelburg en Tholen. De pendel uit de overige provincies in Nederland (1.500) is gelijkmatig verdeeld, met hoge aandelen voor de industriegemeenten Terneuzen en Vlissingen.
3. Gemiddeld is 35% van de werkzame personen buiten de werkgemeente woonachtig. De verschillen tussen de Zeeuwse gemeenten en regio's zijn groot. Op Walcheren en de Bevelanden gaat het om gemiddeld 45%, in Zeeuws-Vlaanderen en op Tholen om 25%, als laagste regio scoort Schouwen-Duiveland met 17%. Laag scorende gemeenten zijn Hulst en Sluis (beide 17%). Hoogste aandeel inkomende pendel heeft gemeente Goes (53%), gevolgd door Kapelle, Middelburg en Vlissingen (46-48%).
4. Gekeken naar uitgaande pendel vanuit de woongemeente, scoren hoog als "forensengemeenten": Kapelle (62% werkt elders in Zeeland), Borsele (53%) en Noord-Beveland (50%). Beperking van dit onderzoek is dat de uitgaande pendel per gemeente naar werklocaties buiten Zeeland niet bepaald kan worden.
5. Vijf jaar na de openstelling van de Westerscheldetunnel (in 2003) is de woon-werk pendel tussen Zeeuws-Vlaanderen en Overig Zeeland bijna verdubbeld, van 1.800 naar 3.450 personen. De pendel vanuit Zeeuws-Vlaanderen naar Overig Zeeland is gegroeid van 1.150 naar 1.700, in de tegenrichting is de toename nog groter, van 650 naar 1.750. De totale pendel tussen Zeeuwse regio's is in dezelfde periode gegroeid van 16.800 naar 18.600, een toename van 11%. Deze groei is grotendeels toe te schrijven aan de toegenomen pendel door de Westerscheldetunnel. Tevens is een flinke groei zichtbaar van pendel vanuit Schouwen-Duiveland naar Walcheren en de Bevelanden (van 1.400 naar 1.800).
6. Tussen de regio's Walcheren en Bevelanden is sprake van de grootste pendelstroom op regionaal niveau binnen Zeeland: 11-12% van de werkgelegenheid in deze regio's wordt ingevuld door inwoners van de andere regio. Dagelijks reizen ruim 5.000 werknemers vanuit Walcheren naar de Bevelanden en omgekeerd. Anders dan de andere Zeeuwse regio's, die door grote wateren worden omgeven, liggen deze regio's dicht tegen elkaar aan.
7. De inkomende pendel vanuit overig Nederland naar Zeeland bedraagt ongeveer 6.700 personen. Op basis van CBS-gegevens uit 2005 en de RIBIZ-cijfers is de uitgaande pendel vanuit Zeeland naar overig Nederland geschat op circa 18.300. Het pendelsaldo tussen Zeeland en overig Nederland bedraagt aldus 11.600 personen negatief. De inkomende pendel vanuit België naar Zeeland bedraagt bijna 2.800 personen, van de pendel in omgekeerde richting is geen recente informatie beschikbaar. In 2002 bedroeg deze uitgaande pendel richting België ruim 2.300 personen.

3. Pendel in Zeeland

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

De beschrijving van de pendel in Zeeland kan worden benaderd op regionaal en op gemeentelijk niveau. Per gemeente of regio kan een vergelijking worden gemaakt tussen uitgaande en inkomende pendel. Is per saldo sprake van in- of uitstroom, of houden beide groepen elkaar redelijk in evenwicht? Wat zijn typische woongemeenten, wat zijn de typische werkgemeenten? Per gemeente zijn "foto's" gemaakt van waar (in welke gemeenten en regio's) de werknemers woonachtig zijn. De inkomende pendel van buiten Zeeland (overig Nederland en België) wordt apart belicht.

3.1 Toelichting op het RIBIZ-onderzoek

In Zeeland zijn in 2008 bij de bedrijven en instellingen bijna 174.000 personen werkzaam (incl. uitzendkrachten). Van 161.600 werkzame personen (uitgezonderd uitzendkrachten) zijn pendelgegevens afgeleid uit het jaarlijkse RIBIZ-onderzoek. Van de vorige meting uit 2003 zijn gegevens van 163.700 werkzame personen beschikbaar.

De onderzoeksmethode maakt het niet mogelijk om gegevens te verzamelen van uitgaande pendel buiten Zeeland. Voor een indicatie hiervan is gebruik gemaakt van een landelijk pendelonderzoek (uit 2005) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (par. 6).

3.2 Pendel naar regio

Binnen Zeeland is 83% van de werkzame personen woonachtig binnen de regio, waar zich de werkplek bevindt. De percentages verschillen sterk tussen de regio's. In tabel 1 zijn de aandelen "eigen inwoners regio", "pendel uit overig Zeeland" en "pendel van buiten provincie" weergegeven.

Tabel 1: Pendelaandelen per Zeeuwse regio, vanuit andere Zeeuwse regio's en van buiten de provincie, in absolute aantallen (2008) en in percentages per werkregio (excl. uitzendkrachten)

Werkregio	Aantal onderzochte werkplekken	Werkzame personen uit de regio zelf	Werkzame personen uit andere Zeeuwse regio's	Werkzame personen van buiten Zeeland
Absolute aantallen				
Bevelanden ¹	44.894	34.613	7.757	2.524
Schouwen-Duiveland	13.512	11.220	1.534	758
Tholen	7.478	5.576	486	1.416
Walcheren ²	49.358	40.563	7.126	1.669
Zeeuws-Vlaanderen ³	46.317	41.513	1.735	3.069
Totaal	161.559	133.484	18.637	9.437
In %				
Bevelanden	44.894	77,1%	17,3%	5,6%
Schouwen-Duiveland	13.512	83,0%	11,4%	5,6%
Tholen	7.478	74,6%	6,5%	18,9%
Walcheren	49.358	82,2%	14,4%	3,4%
Zeeuws-Vlaanderen	46.317	89,6%	3,7%	6,6%
Totaal	161.559	82,6%	11,5%	5,8%

¹ gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal

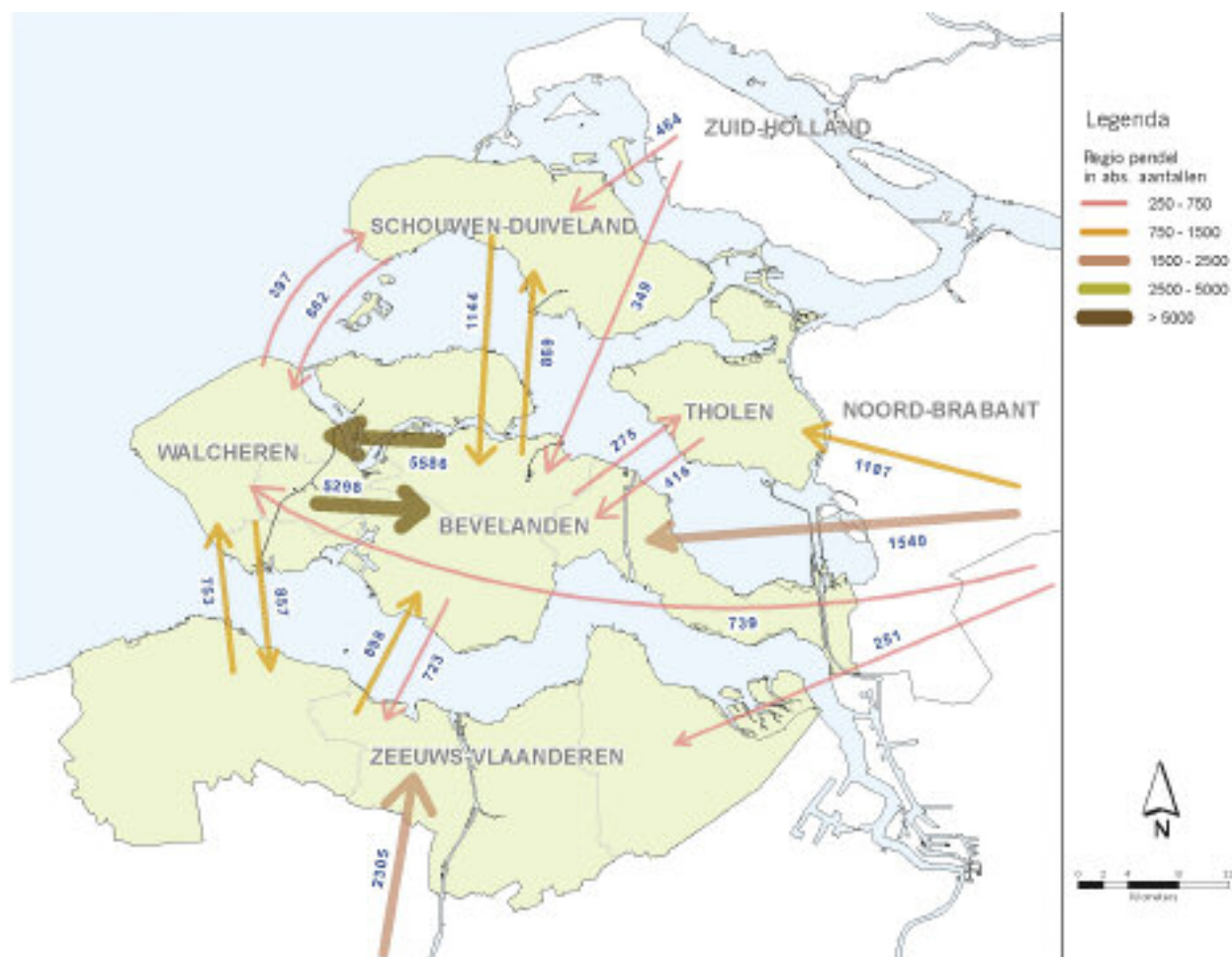
² gemeenten Middelburg, Veere, Vlissingen

³ gemeenten Hulst, Sluis en Terneuzen

Binnen Zeeland hebben de regio's Tholen en De Bevelanden de hoogste aandelen (in % van het aantal werkzame personen) inkomende pendel. Zeeuws-Vlaanderen scoort het laagst qua inkomende pendel. De regio's Schouwen-Duiveland en Walcheren scoren rond het Zeeuwse gemiddelde. De regio Tholen, aan de grens met Noord-Brabant gelegen, heeft het hoogste aandeel inkomende pendel van buiten de provincie. Walcheren, de regio die het verst van de provinciegrenzen ligt, heeft de minste inkomende pendel van buiten Zeeland.

In figuur 1 en tabel 2 worden de pendelstromen tussen de regio's gepresenteerd, alsmede is een uitsplitsing gemaakt van de inkomende pendel van buiten Zeeland.

Figuur 1: Pendelstromen tussen regio's (2008) exclusief pendel naar buiten Zeeland

Tabel 2: Pendel tussen Zeeuwse regio's en inkomende pendel van buiten Zeeland, in absolute aantallen (2008) en in percentages per werkregio (excl. uitzendkrachten)

Werkregio:	Bevelanden	Schouwen Duiveland	Tholen	Walcheren	Z-Vlaanderen	Totaal
Woonregio:						
Bevelanden	34.613	869	275	5.586	723	42.066
Schouwen-Duiveland	1.144	11.220	130	662	112	13.269
Tholen	416	218	5.576	125	43	6.378
Walcheren	5.298	397	77	40.563	857	47.192
Zeeuwsch-Vlaanderen	898	50	4	753	41.513	43.217
Noord-Brabant	1.540	168	1.187	739	251	3.884
Zuid-Holland	349	464	127	239	69	1.247
België	210	20	23	211	2.305	2.770
Ov Nederland	425	106	80	481	444	1.536
Totaal	44.894	13.512	7.478	49.358	46.317	161.559
In %						
Bevelanden	77,1%	6,4%	3,7%	11,3%	1,6%	26,0%
Schouwen-Duiveland	2,5%	83,0%	1,7%	1,3%	0,2%	8,2%
Tholen	0,9%	1,6%	74,6%	0,3%	0,1%	3,9%
Walcheren	11,8%	2,9%	1,0%	82,2%	1,9%	29,2%
Zeeuwsch-Vlaanderen	2,0%	0,4%	0,1%	1,5%	89,6%	26,7%
Noord-Brabant	3,4%	1,2%	15,9%	1,5%	0,5%	2,4%
Zuid-Holland	0,8%	3,4%	1,7%	0,5%	0,1%	0,8%
België	0,5%	0,1%	0,3%	0,4%	5,0%	1,7%
Ov Nederland	0,9%	0,8%	1,1%	1,0%	1,0%	1,0%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

De regio's Tholen en de Bevelanden hebben relatief hoge aandelen inkomende pendel. Voor de Bevelanden komt deze woon-werk stroom (totaal 23% van het aantal werkzame personen) voor ruim de helft uit buurregio Walcheren. De inkomende pendel voor Tholen (25%) is merendeels afkomstig uit het naburige Noord-Brabant.

Het laagste aandeel inkomende pendel, en dus hoogste aandeel 'eigen bevolking' hebben de bedrijven in Zeeuws-Vlaanderen. 90% van de werknemers in Zeeuws-Vlaanderen is ook woonachtig in de regio, de overige werkkrachten komen vooral uit België (5%), een kleine 4% komt uit overig Zeeland.

Tussen Walcheren en de Bevelanden is over en weer sprake van de grootste regionale pendel binnen Zeeland. Dagelijks reizen zo'n 5.000 werknemers vanuit Walcheren naar de Bevelanden en ook omgekeerd. Hierbij moet worden opgemerkt dat het aaneengesloten 'Vlissingse havengebied' deels op grondgebied van buurgemeente Borsele ligt. In de zeehaven liggen belangrijke werklocaties van regio's Walcheren en de Bevelanden dus tegen elkaar aan. Dit zie je terug in de relatief hoge forensencijfers tussen beide regio's.

De inkomende pendel (in % van het aantal werkzame personen) van buiten Zeeland is redelijk verdeeld over Noord-Brabant (2,4%), België (1,7%) en Overig Nederland/Zuid-Holland (1,8%). De forensen uit Noord-Brabant werken vooral op Tholen en de Bevelanden, 2.700 van de 3.900 werkplekken (ofwel 70%) van Brabanders bevinden zich hier. De Belgen werken voornamelijk in Zeeuws-Vlaanderen (ruim 80%). De inkomende pendel uit Zuid-Holland werkt voor ruim 35% op Schouwen-Duiveland. De pendel uit overig Nederland is gelijkmatig verdeeld over de Zeeuwse regio's.

4. Inkomende pendel

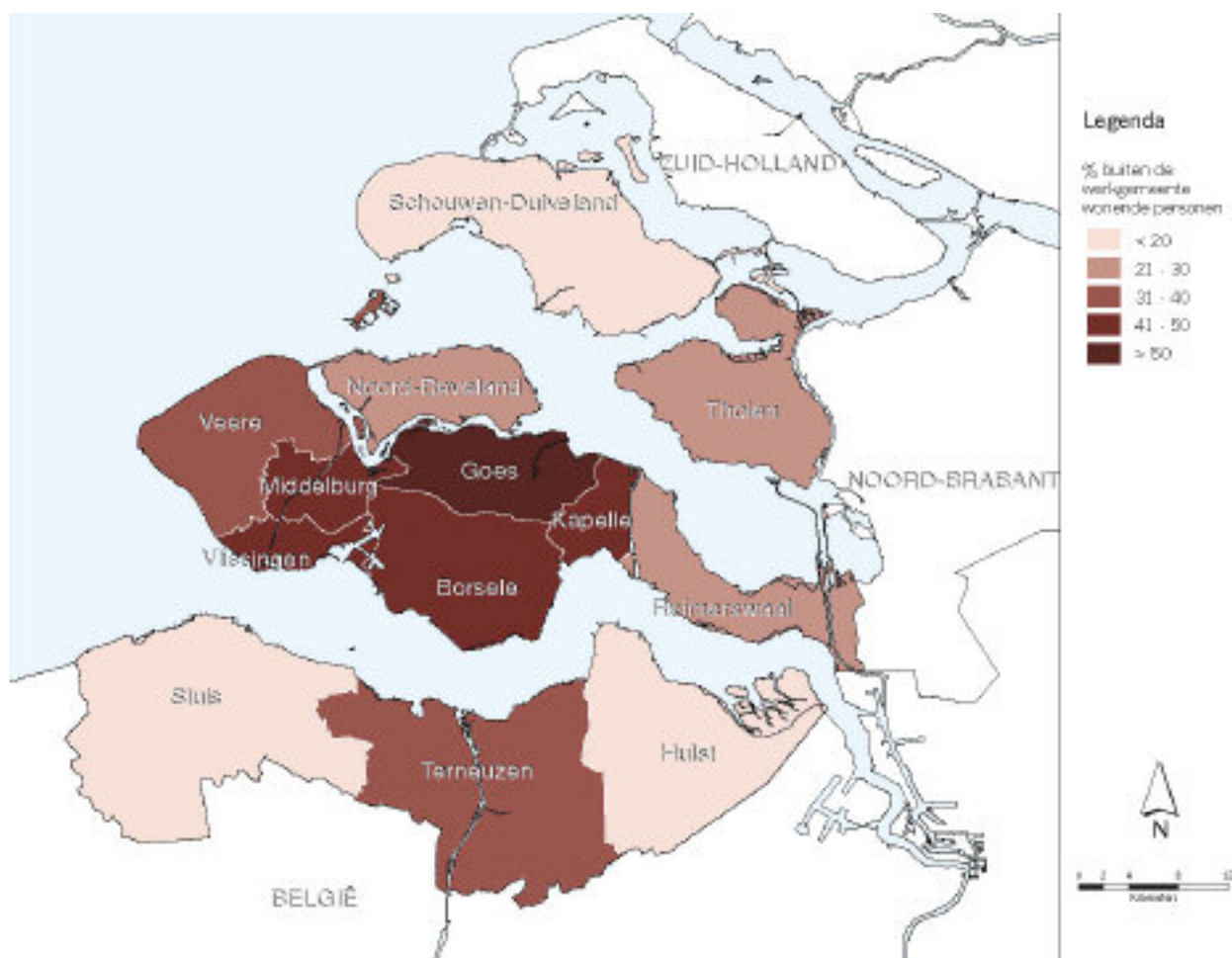
Pendel in Zeeland 2003 - 2008

De gebruikte onderzoeksmethode door RIBIZ is gericht op het achterhalen van de woonplaatsen (gemeenten, regio's) van in Zeeland werkende personen. Daarom is van de inkomende pendel een volledig beeld te schetsen, ook van woonregio's buiten Zeeland. In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de inkomende pendel per Zeeuwse gemeente. Een gedetailleerde matrix van pendel tussen gemeenten en regio's is opgenomen in bijlage 2.

4.1 Inkomende pendel per gemeente en regio

Gemiddeld is in 2008 in Zeeland ruim 35% van de werkzame personen woonachtig buiten de werkgemeente. Het aandeel inkomende pendel is op gemeenteniveau het hoogst in de regio's Walcheren en de Bevelanden, respectievelijk 44% en 45%. Uitschieter binnen deze regio's is gemeente Goes met 53%. Als enige Zeeuwse gemeente is in Goes sprake van meer instroom dan "eigen bevolking", die werkzaam is bij de bedrijven en instellingen. Deze gemeente is blijkbaar een werkcentrum voor een wijdere omgeving. In figuur 2 wordt e.e.a. op gemeenteniveau inzichtelijk gemaakt.

Figuur 2: Inkomende pendel (2008)

Tabel 3: Inkomende pendel: percentage buiten de werkgemeente wonende personen van het totaal aantal werkenden in een gemeente, in 2003 en 2008 (gemeente- en regiopercentages boven 10% zijn afgerond op hele waarden)

Werkgemeente of -regio	Aandeel werkzame personen (wp), woonachtig buiten de werkgemeente		Aandeel wp, wonend buiten werkregio (Bevelanden, Walcheren, Schouwen-Duiveland, Tholen of Zeeuws-Vlaanderen)		Aandeel wp, wonend buiten provincie Zeeland	
	2003	2008	2003	2008	2003	2008
Borsele	41%	42%	24%	25%	2,7%	3,6%
Goes	51%	53%	26%	28%	4,2%	6,7%
Kapelle	41%	48%	14%	17%	4,5%	6,8%
Noord-Beveland	32%	30%	18%	17%	3,4%	4,2%
Reimerswaal	31%	26%	13%	10%	6,5%	4,1%
Bevelanden	44%	45%	22%	23%	4,5%	5,6%
Middelburg	43%	47%	15%	19%	1,9%	2,7%
Vlissingen	46%	46%	18%	20%	3,1%	4,7%
Veere	33%	32%	5,9%	8,6%	1,7%	2,3%
Walcheren	42%	44%	15%	18%	2,3%	3,4%
Schouwen-Duiveland	16%	17%	16%*	17%*	5,4%	5,6%
Tholen	20%	25%	20%*	25%*	14%	19%
Sluis	15%	17%	7,7%	7,9%	6,6%	6,8%
Terneuzen	25%	31%	7,5%	13%	5,8%	7,0%
Hulst	17%	17%	7,0%	7,0%	6,4%	5,7%
Zeeuws-Vlaanderen	21%	25%	7,5%	10%	6,1%	6,6%
Totaal Zeeland	32,6%	35,3%	15,2%	17,4%	4,8%	5,9%

* In Tholen en Schouwen-Duiveland is de regio gelijk aan de gemeente

Ook voor de gemeenten Kapelle, Middelburg en Vlissingen geldt dat een groot aandeel, bijna de helft van de werkenden buiten de gemeente woont. Verklaring is voor Kapelle dat het zowel qua oppervlakte als aantal inwoners een relatief kleine gemeente betreft, en goed bereikbaar is voor omliggende gemeenten (ligging langs autosnelweg A58). Voor Middelburg en Vlissingen geldt dat deze als stadsgewest samen eigenlijk één gezamenlijke arbeidsmarkt vormen. Zo'n 8.000 mensen pendelen tussen deze buurstedes. (zie bijlage 2)

Schouwen-Duiveland is de Zeeuwse regio met relatief de minste inkomende pendel, slechts 17% van de werkenden woont buiten het eiland. Ook Tholen en Zeeuws-Vlaamse gemeenten hebben een vrij geringe, inkomende pendel. Binnen Zeeuws-Vlaanderen is de gemeente Terneuzen de belangrijkste werkconcentratie, ruim 30% van de werkenden woont buiten de gemeente. De situatie is hier sinds 2003 wel veranderd, toen was nog maar een kwart woonachtig buiten de gemeente. Een belangrijke verklaring voor deze stijging is de openstelling van de Westerscheldetunnel in maart 2003. Ook voor werkenden van boven de Westerschelde is een werkplek in Terneuzen nu praktisch mogelijk. De barrièrewerking van de Westerschelde is met de vervanging van de autoveerverbindingen door de toltunnel aanzienlijk verlaagd

Inkomende pendel van buiten de regio

Van de in Zeeland werkzame pendelaars (van buiten de werkgemeente), woont ruim de helft in dezelfde regio als waar de werkplek zich bevindt. Iets minder dan de helft van deze inkomende pendelaars woont buiten de regio. Dit aandeel ligt voor Tholen en de Bevelanden hoger (23-25%), voor Zeeuws-Vlaanderen lager (10%) dan gemiddeld. Op gemeenteniveau zien we dat Goes met 28% het hoogste scoort wat betreft aandeel bovenregionale pendel, wellicht mede door de centrale ligging binnen Zuidwest-Nederland. Hulst, Sluis en Veere hebben de minste inkomende pendel van buiten de regio (7-9%).

Ontwikkelingen tussen 2003 en 2008

Over de hele linie zien we een toename van de pendel. Het totale aandeel van de inkomende pendel is voor de Zeeuwse gemeenten gemiddeld toegenomen van 32,6% naar 35,3%. Uit de vergelijking van de cijfers is af te leiden dat de pendel vooral over grotere afstand is toegenomen. Het aandeel van de inkomende pendel van buiten de provincie is namelijk het sterkst gegroeid (toename van 23%, n.l. van 4,8% naar 5,9%), gevolgd door pendel van buiten de regio (toename van 14%, n.l. van 15,2% naar 17,4%).

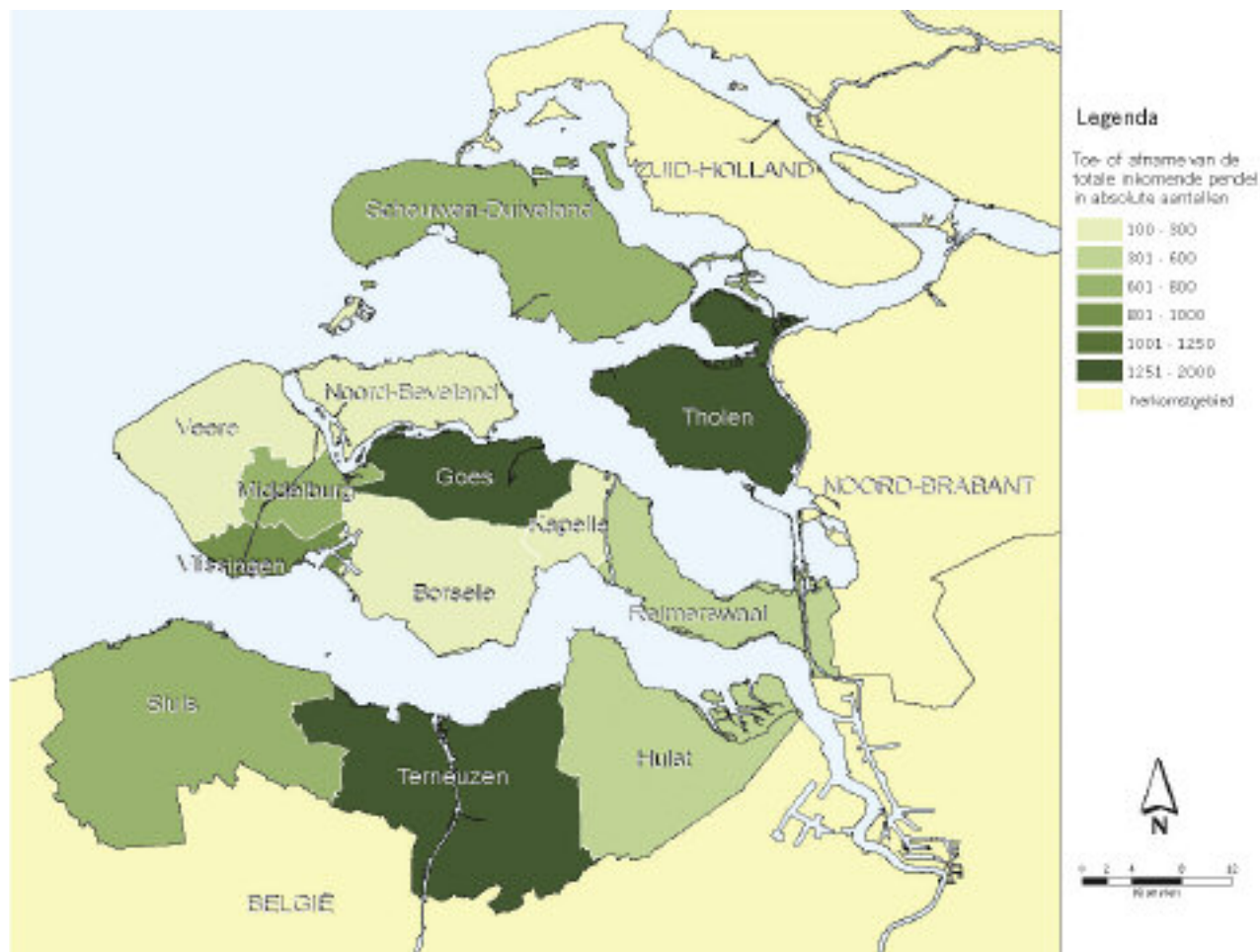
De stijging van inkomende pendel is het sterkst waarneembaar in Tholen en in Zeeuws-Vlaanderen. De groei voor Tholen is volledig afkomstig van buiten de provincie, de gemeente ligt gunstig voor woongebieden in met name Noord-Brabant, maar ook voor Zuid-Holland. Binnen Zeeuws-Vlaanderen is deze toename vooral in Terneuzen zichtbaar, deze ontwikkeling is grotendeels te verklaren uit de komst van de Westerscheldetunnel. De belangrijke werkconcentraties in Terneuzen/Kanaalzone Zeeuws-Vlaanderen zijn voor andere Zeeuwse regio's beter bereikbaar geworden. Ook in Walcheren, en met name Middelburg, is sprake van een relatief sterke stijging van inkomende pendel van buiten de regio. Ook dit effect kan deels worden verklaard uit de aanleg van de Westerscheldetunnel.

4.2 Inkomende pendel van buiten de provincie Zeeland

Als gekeken wordt naar het aandeel inkomende pendel van buiten de provincie (zie tabel 3), dan zien we dat de gemeente Tholen, dat dicht tegen buurprovincie Noord-Brabant aan ligt, het hoogst scoort. Voor deze gemeente geldt een inkomende pendel over de provinciegrens heen van 19%. Zeeuws-Vlaanderen zit met bijna 7% net boven het Zeeuwse gemiddelde, de Bevelanden en Schouwen-Duiveland met bijna 6% iets onder het gemiddelde. De verst van de buitengrenzen gelegen regio Walcheren heeft de minste inkomende pendel van buiten de provincie (ruim 3%).

De volgende grafiek geeft een overzicht van aantallen met betrekking tot van de inkomende pendel van buiten de provincie.

Figuur 3: Inkomende pendel van buiten Zeeland (2008)

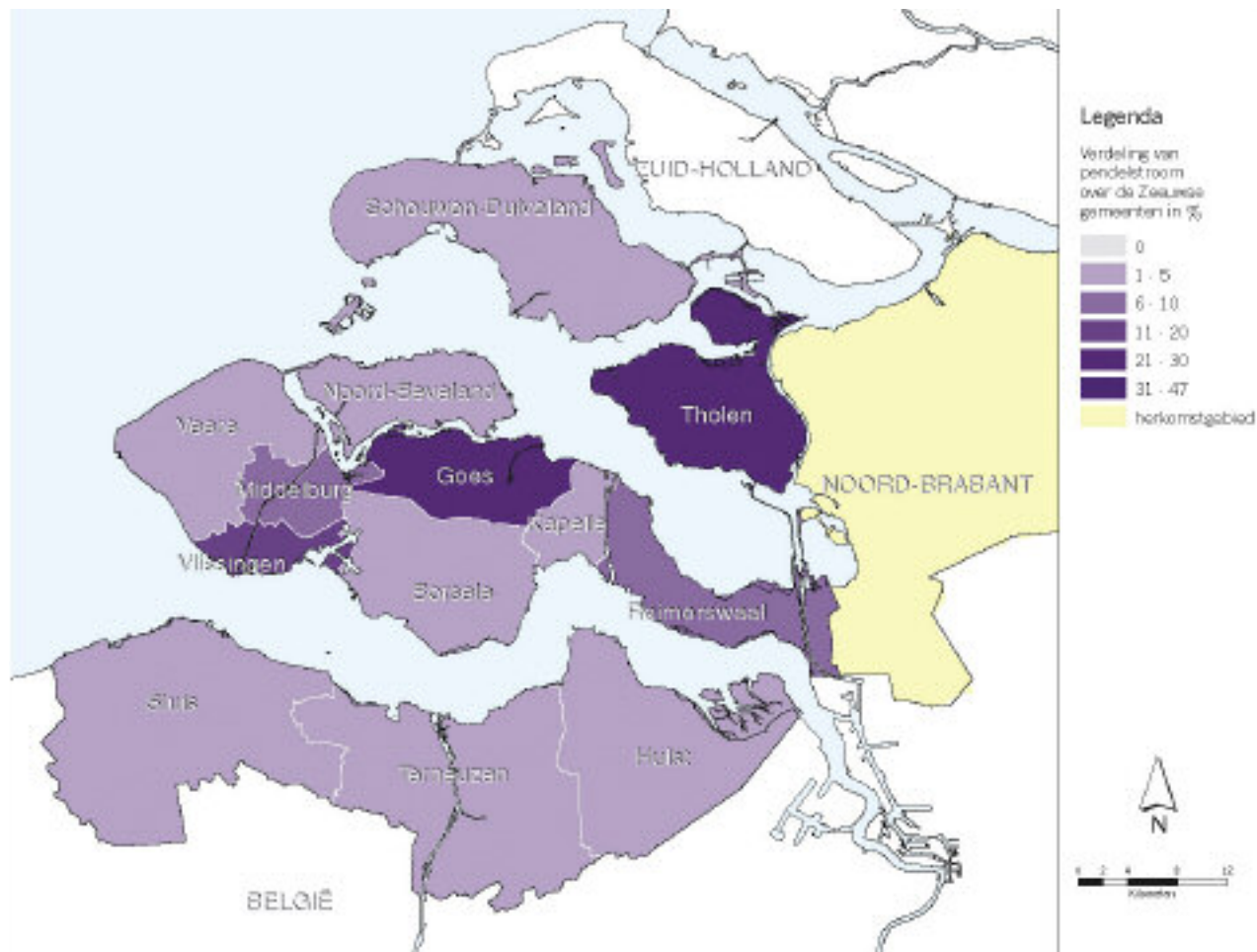
De inkomende pendel van buiten de provincie bedraagt in Zeeland nog geen zes procent. Dit is een beperkt aandeel van de totale werkgelegenheid, maar is in 5 jaar tijd wel sterk in belang toegenomen, n.l. van 4,8% naar 5,9%. Drie gemeenten (Goes, Tholen en Terneuzen) zijn samen goed voor ruim de helft van de inkomende pendel van buiten Zeeland, m.n. uit Noord-Brabant resp. België. In deze paragraaf is de inkomende pendel van buiten Zeeland verder uitgesplitst naar regio: Noord-Brabant, Zuid-Holland, België en Overig Nederland.

Tabel 4: inkomende pendel naar gemeente en regio van buiten Zeeland in 2008

Herkomst	Noord-Brabant		België		Zuid-Holland		Overig Nederland	
	Totaal	Aandeel	Totaal	Aandeel	Totaal	Aandeel	Totaal	Aandeel
Werkgemeente of -regio								
Borsele	115	3%	42	1%	70	6%	27	2%
Goes	1.054	27%	81	3%	204	16%	237	15%
Kapelle	131	3%	21	1%	21	2%	73	5%
Noord-Beveland	26	1%	15	1%	31	2%	36	2%
Reimerswaal	214	6%	51	2%	23	2%	52	3%
Bevelanden	1.540	40%	210	8%	349	28%	425	28%
Middelburg	261	7%	64	2%	139	11%	169	11%
Vlissingen	453	11%	115	4%	65	5%	227	15%
Veere	25	1%	31	1%	35	3%	85	6%
Walcheren	739	19%	211	8%	239	19%	481	31%
Schouwen-Duiveland	168	4%	20	1%	464	37%	106	7%
Tholen	1.187	30%	23	1%	127	10%	80	5%
Sluis	32	1%	538	19%	22	2%	88	6%
Terneuzen	177	5%	1.282	46%	41	3%	321	21%
Hulst	42	1%	485	18%	7	0%	35	2%
Zeeuws-Vlaanderen	251	6%	2.305	83%	69	6%	444	29%
Zeeland	3.884	100%	2.770	100%	1.247	100%	1.536	100%

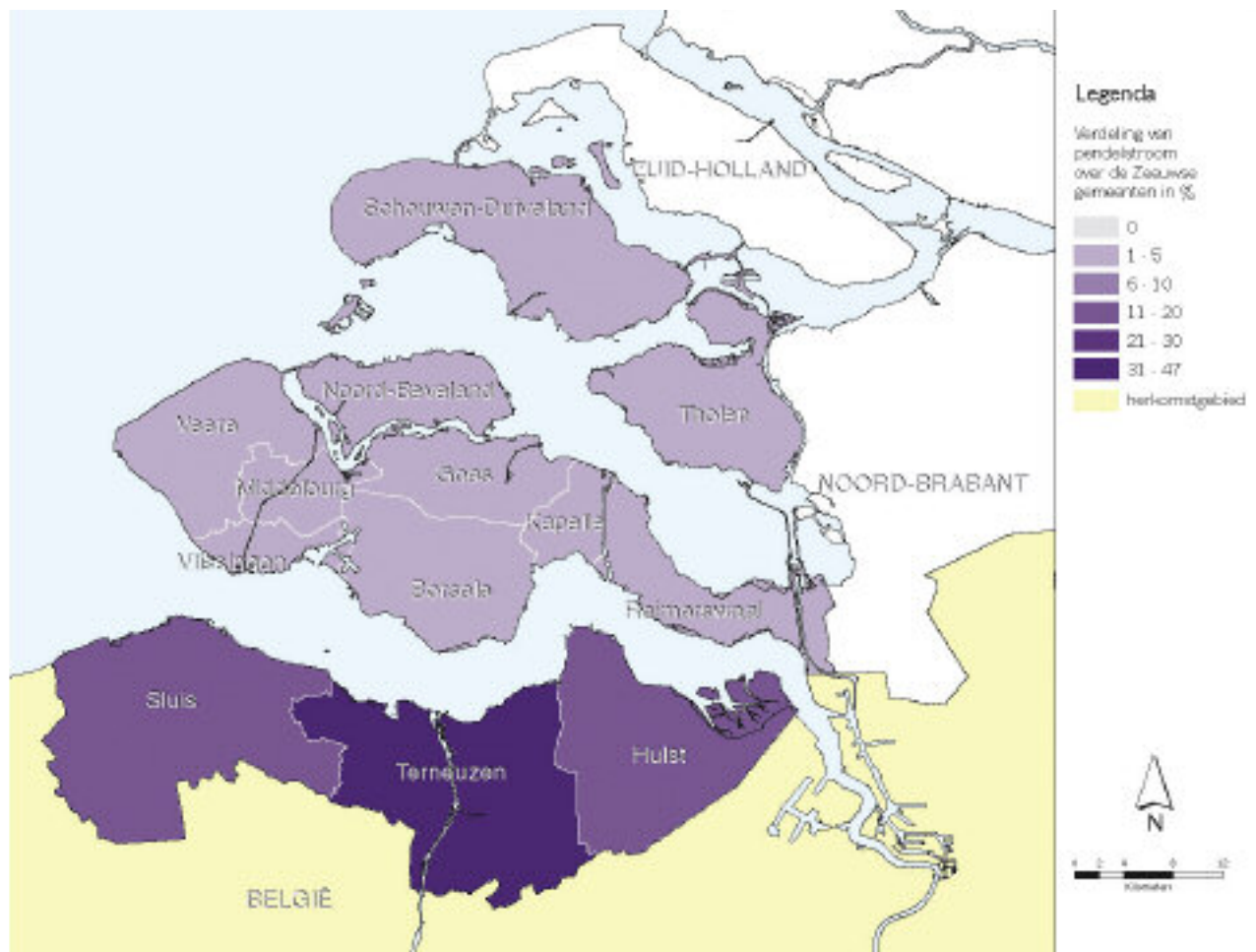
Het grootste deel van de inkomende pendel is afkomstig uit Noord-Brabant (2,4% van de totale Zeeuwse werkgelegenheid). 30% hiervan vindt emplooi op Tholen, Goes volgt op korte afstand met 27%. Ook in Reimerswaal, in Middelburg en in Vlissingen zijn relatief veel Brabanders werkzaam.

Figuur 4: Inkomende pendel uit Noord-Brabant (2008)

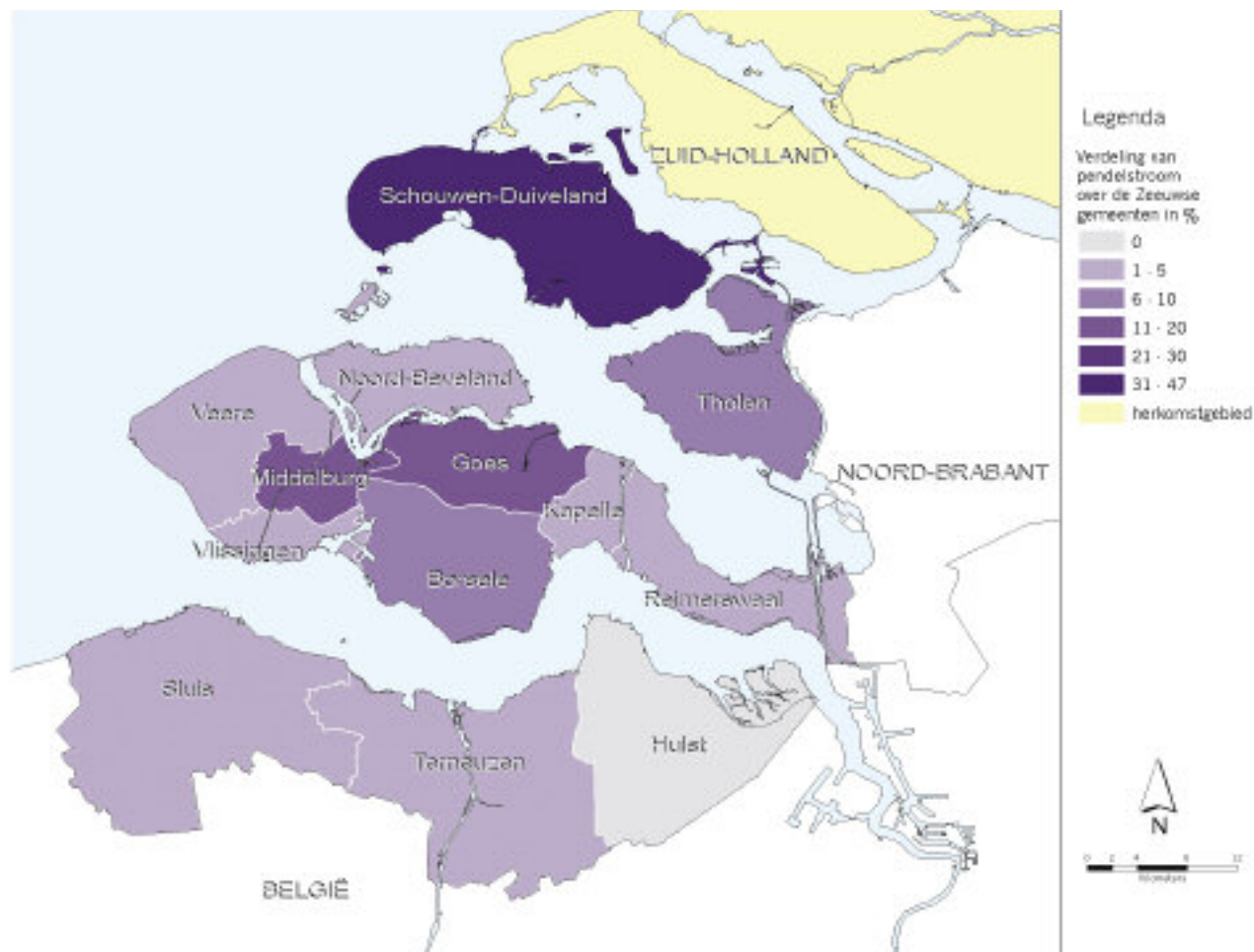
De inkomende Belgische pendelaars (1,7% van de Zeeuwse werkgelegenheid) zijn vrijwel geheel georiënteerd op Zeeuws-Vlaanderen (83% werkt in deze regio). De meeste Belgen werken in Terneuzen (46%); maar ook in Hulst (19%) en Sluis (18%) werken relatief veel Belgen.

Figuur 5: Inkomende pendel uit België (2008)

De pendel vanuit Zuid-Holland (0,8% van Zeeuwse werkgelegenheid) is voor 37% gericht op het nabijgelegen Schouwen-Duiveland. Andere belangrijke Zeeuwse werkgebieden voor inwoners van Zuid-Holland zijn Goes (16%), Middelburg (11%) en Tholen (10%). De inkomende pendel uit overig Nederland (1,0% van Zeeuwse werkgelegenheid, vaak weekend- of op projectbasis) is gelijkmatig verdeeld over de belangrijkste werkgebieden, de relatief hoge aandelen van de (industrie- en haven-)gemeenten Terneuzen (21%) en Vlissingen (15%) vallen op.

Figuur 6: Inkomende pendel uit Zuid-Holland (2008)

Tabel 5: ontwikkeling 2003 – 2008 inkomende pendel van buiten Zeeland, per gemeente en regio.

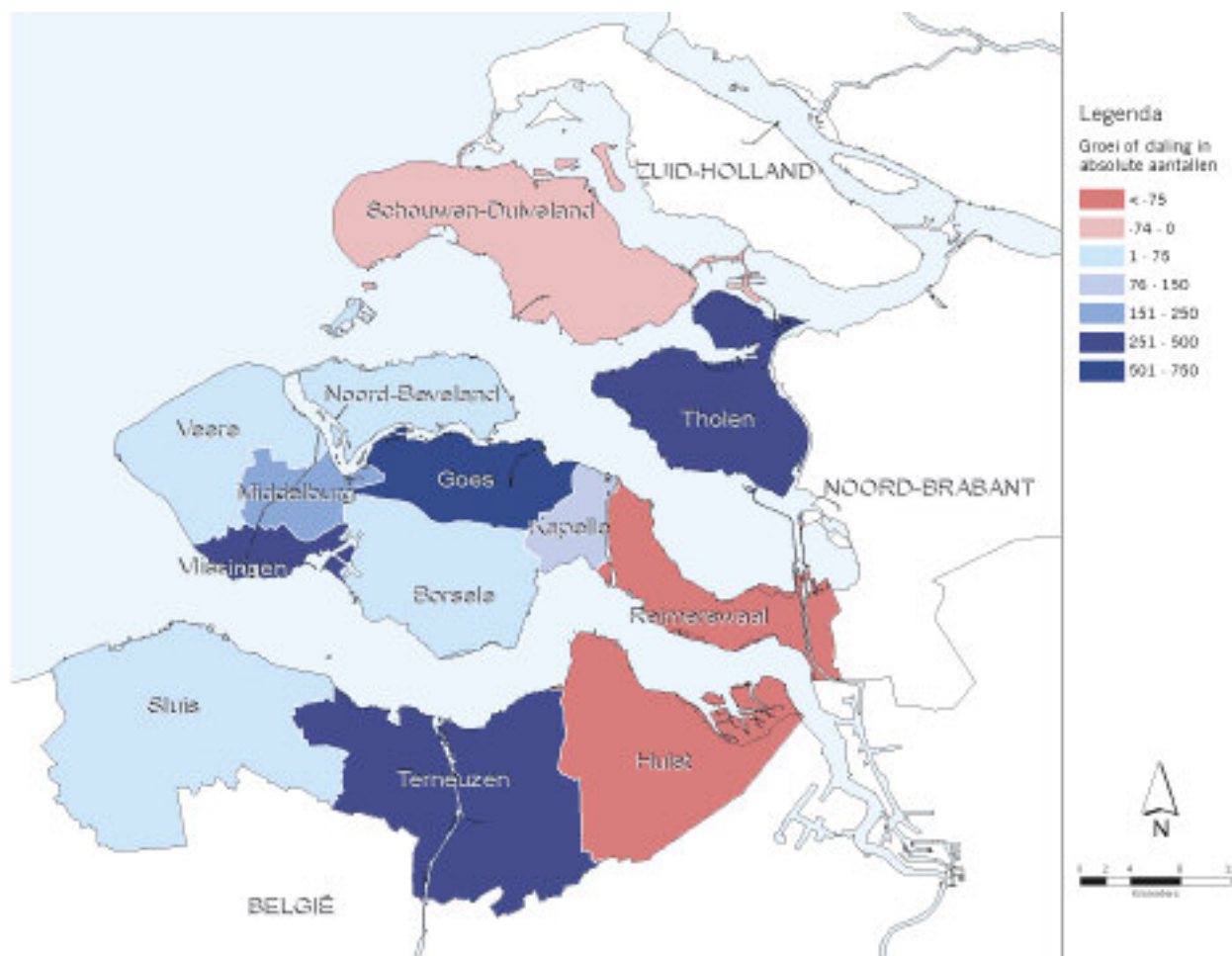
Werkgemeente of -regio	Totaal 2008 (absoluut)	Groei (2003-2008)	Ontwikkeling 5 jr
Borsele	254	+56	+28%
Goes	1.576	+532	+51%
Kapelle	246	+98	+67%
Noord-Beveland	109	+22	+25%
Reimerswaal	340	-167	-33%
Bevelanden	2.524	+540	+27%
Middelburg	634	+206	+48%
Vlissingen	859	+270	+46%
Veere	176	+47	+37%
Walcheren	1.669	+523	+46%
Schouwen-Duiveland	758	-33	-4%
Tholen	1.416	+283	+25%
Sluis	681	+10	+1%
Terneuzen	1.821	+267	+17%
Hulst	568	-136	-19%
Zeeuws-Vlaanderen	3.069	+140	+5%
Totaal Zeeland	9.437	+1.454	+18%

Ontwikkelingen tussen 2003 en 2008

In tabel 5 is de ontwikkeling van inkomende pendel van buiten Zeeland weergegeven. Enkele zaken vallen op: de pendel van buiten Zeeland is met +18% in 5 jaar vrij sterk gegroeid, met name geldt dit voor de pendel richting Midden-Zeeland: de regio's Bevelanden, Walcheren en Tholen met resp. + 27%, + 46% en + 25%. De groei zit vooral in de herkomstgebieden Noord-Brabant (+30%) en Overig Nederland (+25%).

De ontwikkelingen op gemeenteniveau zijn grillig, een sterke toename zien we vooral in de steden Goes, Middelburg en Vlissingen (46-51%). Ook Kapelle heeft procentueel een sterke groei, maar bij een geringe pendel. Terneuzen heeft met ruim 1.800 personen de grootste inkomende pendel van buiten de provincie, dit gaat voornamelijk om grensoverschrijdende pendel vanuit België (1.300, zie bijlage 2).

Figuur 7: Ontwikkeling van inkomende pendel van buiten Zeeland 2003 - 2008

Tabel 6: ontwikkeling 2003 – 2008 inkomende pendel van buiten Zeeland en verdeling over herkomstgebieden in 2008, per regio

Werkregio	Noord-Brabant		België		Zuid-Holland		Overig Nederland	
	2008	ontw.5 jr	2008	ontw.5 jr	2008	ontw.5 jr	2008	ontw.5 jr
Bevelanden	1.540	+39%	210	+27%	349	-3%	425	+41%
Walcheren	739	+62%	211	+107%	239	+19%	481	+24%
Schouwen-Duiveland	168	-4%	20	+28%	464	+24%	106	-53%
Tholen	1.187	+25%	23	+22%	127	-2%	80	+135%
Zeeuws-Vlaanderen	251	-17%	2.305	+1%	69	+24%	444	+60%
Totaal Zeeland	3.884	+30%	2.770	+5%	1.247	+11%	1.536	+25%

5. Uitgaande pendel binnen Zeeland

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

De gebruikte onderzoeksmethode door RIBIZ is gericht op het bepalen van de woongebieden van werkzame personen bij Zeeuwse bedrijven en instellingen. Bij samenvoeging van werklocaties resulteert een beeld van de inkomende pendel per Zeeuwse gemeente en regio. Door het samenvoegen van de woongemeenten van deze werkzame personen is ook een beeld te geven van de uitgaande pendel per gemeente, echter met uitzondering van de uitgaande pendel naar werkgebieden buiten Zeeland. In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de uitgaande pendel binnen Zeeland per Zeeuwse gemeente en regio. Een gedetailleerde matrix van pendel tussen gemeenten en regio's is opgenomen in bijlage 2.

In de tabel 7 is opgenomen het percentage werkzame personen uit de verschillende gemeenten, werkzaam buiten de woongemeente, maar binnen Zeeland.

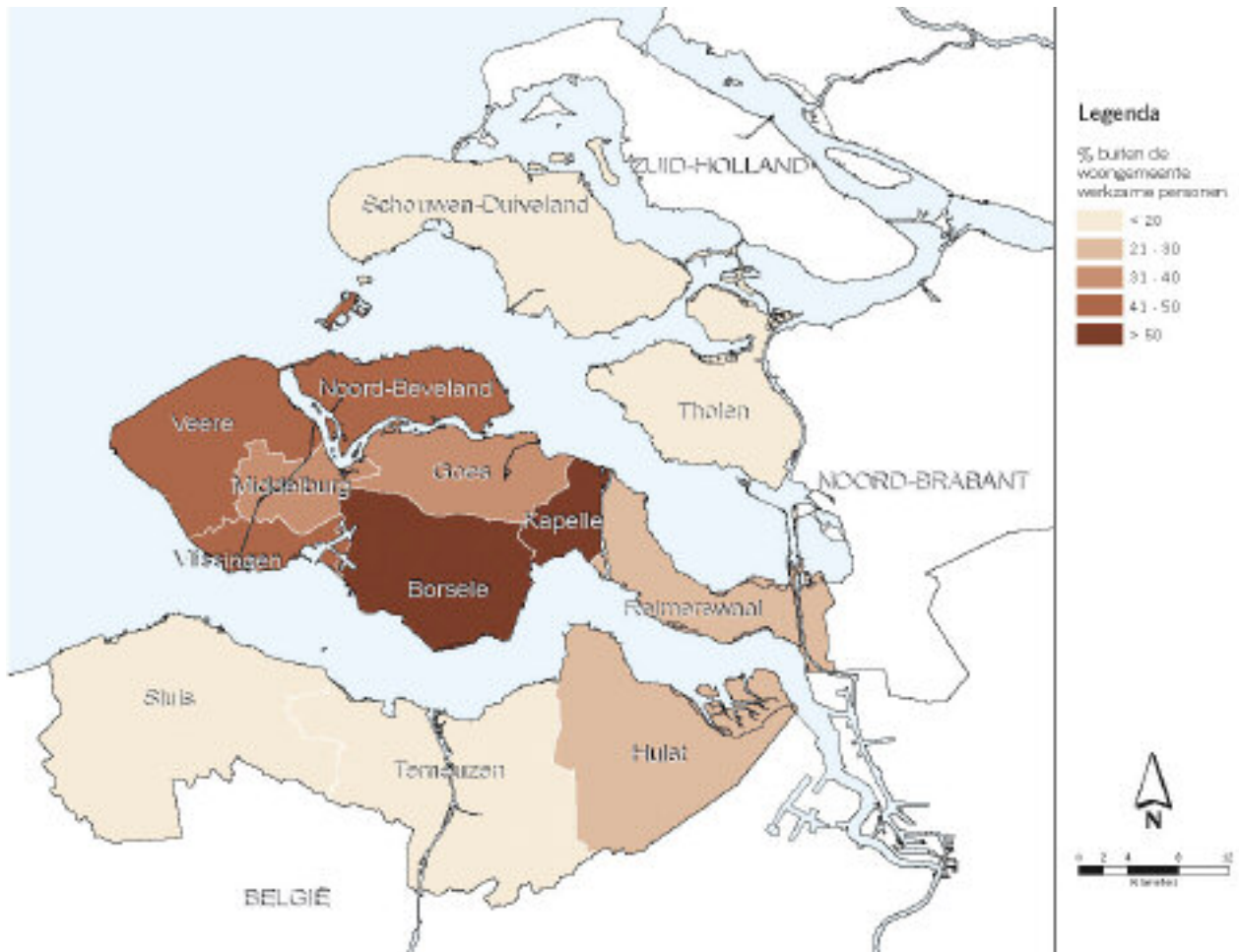
Tabel 7: uitgaande pendel: percentage buiten de eigen woongemeente werkende personen

Woonplaats	Percentage werkzame personen, buiten de eigen woongemeente werkzaam, maar binnen Zeeland	
	2003	2008
Borsele	52%	53%
Goes	29%	32%
Kapelle	60%	62%
Noord-Beveland	48%	50%
Reimerswaal	28%	29%
Bevelanden	39%	41%
Middelburg	41%	40%
Vlissingen	42%	43%
Veere	45%	44%
Walcheren	42%	42%
Schouwen-Duiveland	11%	15%
Tholen	10%	13%
Sluis	19%	20%
Terneuzen	11%	13%
Hulst	27%	30%
Zeeuws-Vlaanderen	17%	19%
Totaal Zeeland	33,3%	35,7%

* in Tholen en Schouwen-Duiveland is regio gelijk aan gemeente

Van de Zeeuwse beroepsbevolking, die in de eigen provincie werkt, pendelt 35,7% naar een locatie buiten de eigen gemeente. De hoogste percentages uitgaande pendel naar andere Zeeuwse gemeenten zien we in de centraal gelegen regio's Walcheren en Bevelanden (>40%). Per gemeente zien we vooral in de centraal gelegen plattelandsgemeenten hoge percentages. Kapelle, Borsele en Noord-Beveland zijn voorbeelden van zulke forensengemeenten, waarin de woonfunctie relatief sterk is (ruim 50% pendel naar buiten gemeente). De werkzame personen uit deze gemeenten zijn voor 20 tot 30% georiënteerd op Goes. De regio's Schouwen-Duiveland, Tholen en Zeeuws-Vlaanderen die aan de buitengrenzen van Zeeland liggen hebben logischerwijs een geringere pendel met andere Zeeuwse regio's (<15%). Binnen deze regio's hebben de gemeenten Tholen en Terneuzen het laagste aandeel pendel naar andere Zeeuwse gemeenten.

Figuur 8: Uitgaande pendel binnen Zeeland in % (2008)

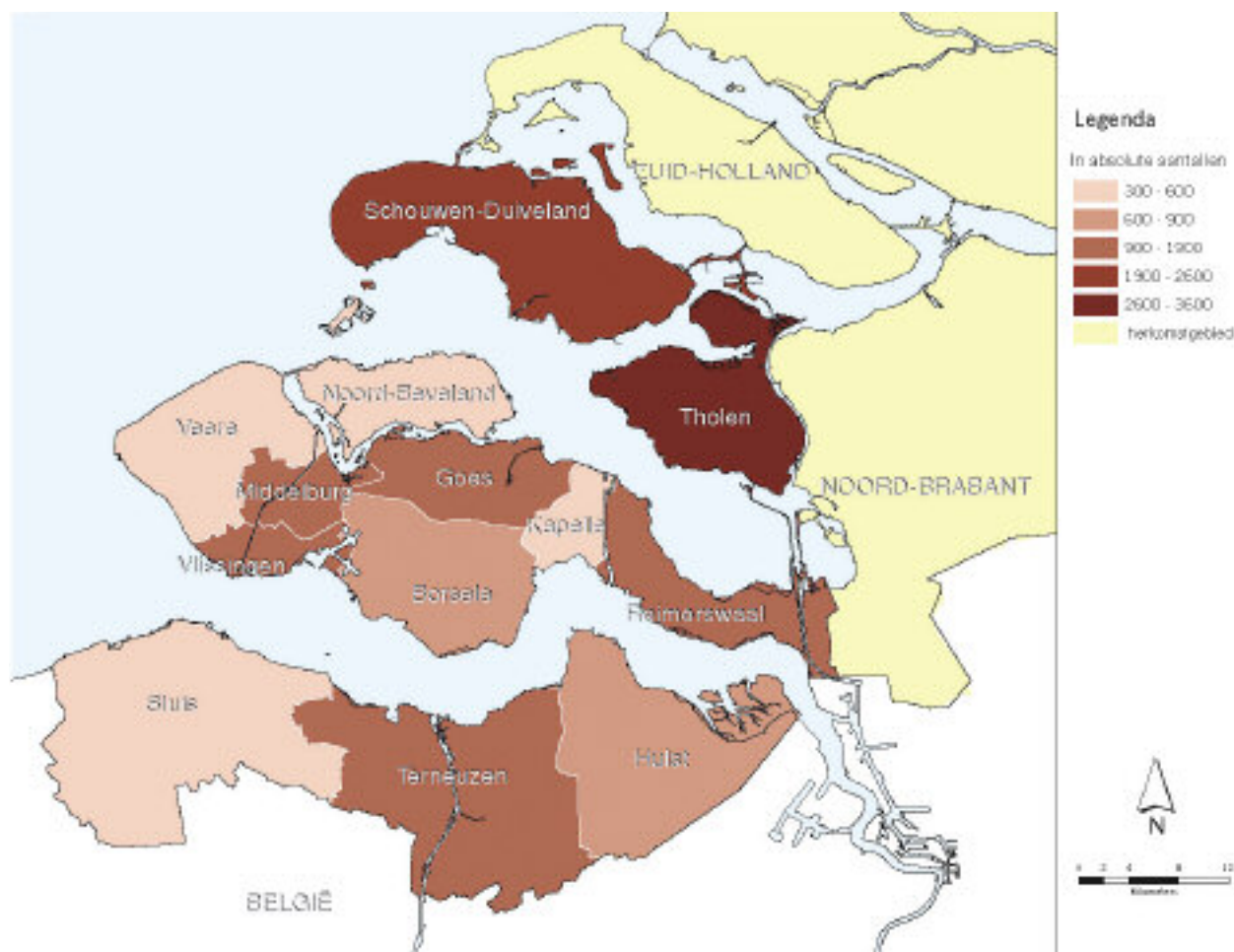
6. Pendel naar locaties buiten Zeeland

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

In het kader van het Pendelonderzoek Zeeland van het RIBIZ is geen informatie van uitgaande pendel naar buiten Zeeland verzameld. Voor een indicatie hiervan is gebruik gemaakt van een landelijk pendelonderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het CBS publiceert gegevens met betrekking tot de woon- en werkregio van werknemers. Het betreft een onderzoek gebaseerd op het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS waarbij de hoofdbanen geselecteerd zijn met de daarbij behorende woon- en werkgemeente. De berichtgevers hierbij zijn alle bedrijven en instellingen die zijn opgenomen in het SSB.

Op 30 september 2005 werkten volgens het CBS 26.700 Zeeuwen elders in Nederland. Daar staan 9.800 Nederlanders tegenover die de omgekeerde beweging maakten en in Zeeland werkten. RIBIZ telde in 2008 een inkomende pendel uit overig Nederland van 6.700 in 2008. Dat is aanmerkelijk minder dan het CBS telde in 2005. Hieraan liggen definitieverschillen, tijdsverschillen, weekend- en waarschijnlijk ook administratieve pendel (de werkplek staat elders geregistreerd doch de dagelijkse werkzaamheden worden dichterbij of in de woonregio uitgevoerd) ten grondslag. Ervan uitgaande dat ook de uitgaande pendel met deze zaken te maken heeft en dat dit in ongeveer dezelfde mate het geval is, levert een snelle, ruwe indicatieve berekening op dat de uitgaande pendel naar overig Nederland dan geschat kan worden op circa 18.300. Deze is als volgt over de gemeenten verdeeld.

Figuur 9: Uitgaande pendel naar overig Nederland (2008)

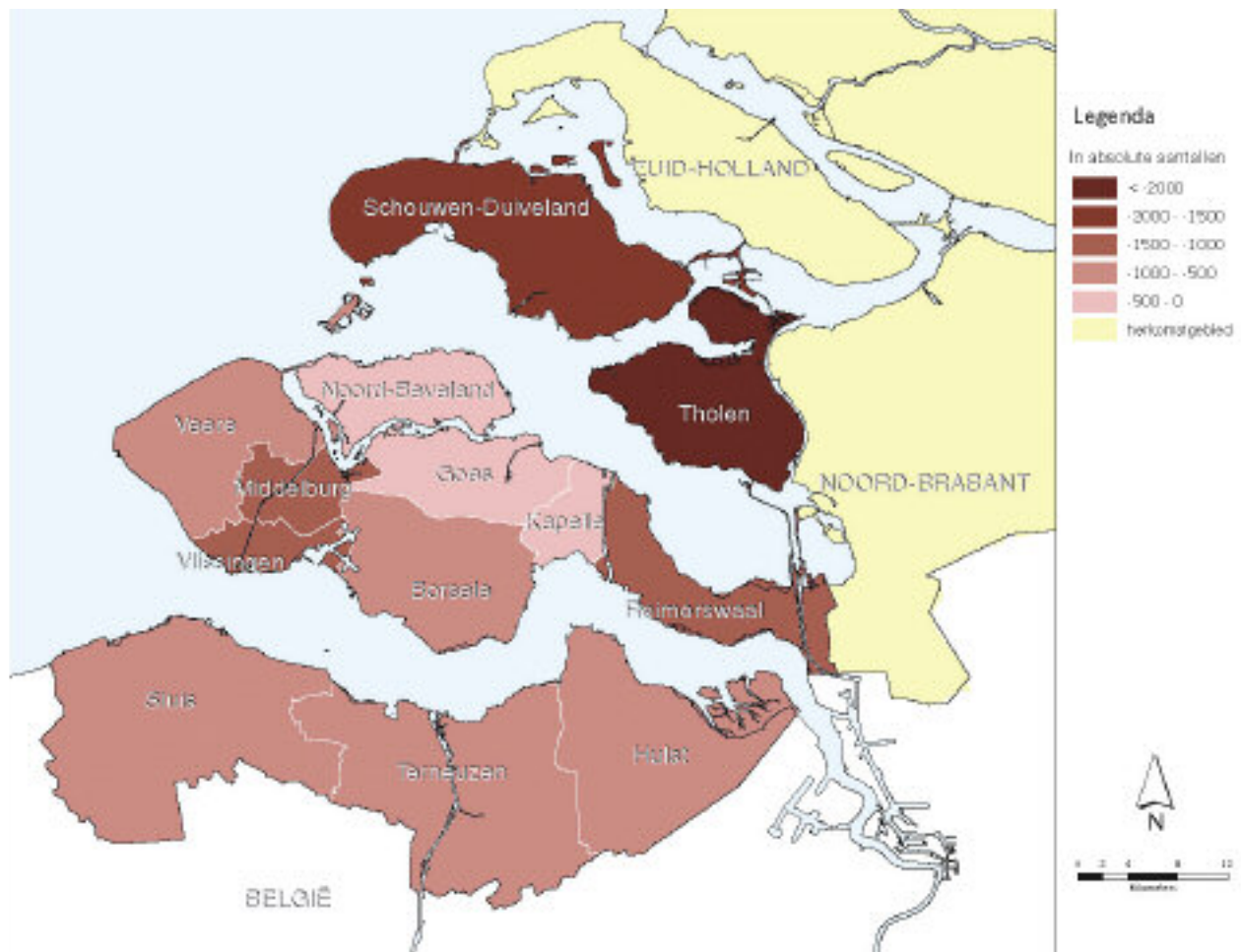
Uitgaande van de verdeling over de provincies van de uitgaande pendel conform CBS verhoudingen en de inkomende pendel volgens RIBIZ leidt dit tot de volgende binnenlandse pendelbalans:

Tabel 8: pendel Zeeland met overig Nederland

Provincie	Inkomend in Zeeland	Uitgaand uit Zeeland	Saldo
Zuid-Holland	1.200	6.900	-5.700
Noord-Brabant	3.900	6.800	-2.900
Overige provincies	1.500	4.600	-3.100
Totaal	6.700	18.300	-11.600

Met de rest van Nederland heeft Zeeland dan een negatief pendelsaldo van circa 11.600 als volgt over de gemeenten verdeeld:

Figuur 10: Pendelsaldo met overig Nederland

In bijlage 3 is op basis van deze gecombineerde RIBIZ/CBS-informatie een verdere uitsplitsing gemaakt naar provincie, geslacht, leeftijd, bedrijfstak en inkomen.

Pendel met het buitenland

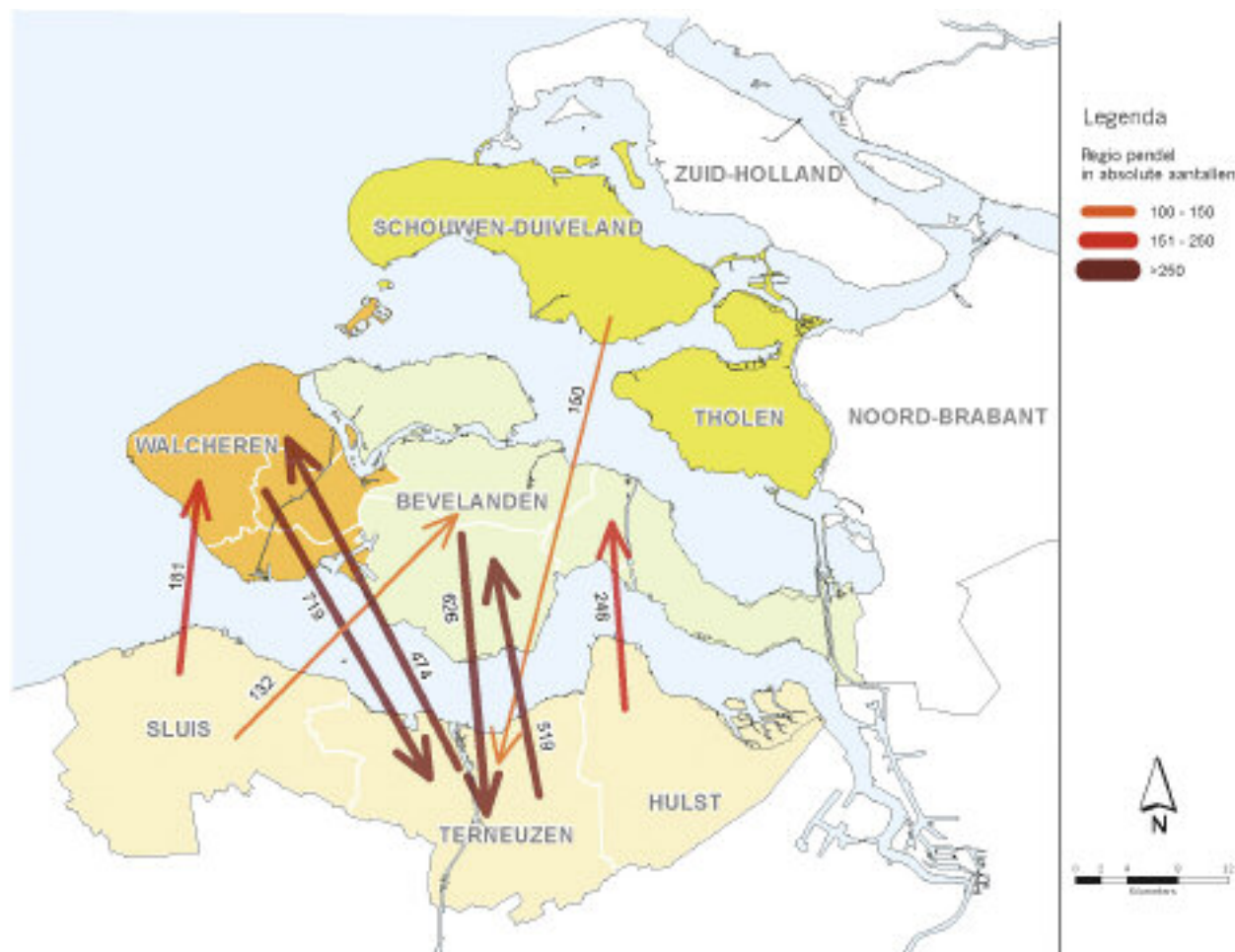
RIBIZ komt tot een pendel vanuit België naar Zeeland van 2.770. Van de pendel in omgekeerde richting is geen recent cijfermateriaal beschikbaar. In het laatste beschikbare jaar, 2002, bedroeg de pendel richting België 2.340 en richting Duitsland 15. Het betrof werknemers, in de zin van de Ziekenfondswet, die woonachtig zijn in Nederland en werkzaam in België of Duitsland. Daarnaast zijn er buitenlanders in Zeeland werkzaam uit andere landen dan België, waaronder vooral uit nieuwe EU landen als bijvoorbeeld Polen. Het betrof in totaal 2.900 mensen in 2005.

7. Effect van de Westerscheldetunnel op pendelstromen

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

Vijf jaar na de openstelling van de Westerscheldetunnel (in 2003) is de woon-werk pendel tussen Zeeuws-Vlaanderen en Overig Zeeland bijna verdubbeld, van 1.850 naar 3.450 personen. De pendel vanuit Zeeuws-Vlaanderen naar Overig Zeeland is gegroeid van 1.150 naar 1.700, in de tegenrichting is de toename nog groter, van 650 naar 1.750. De totale pendel tussen Zeeuwse regio's is in dezelfde periode gegroeid van 16.800 naar 18.600, een toename van 11%. Deze groei is grotendeels toe te schrijven aan de toegenomen pendel over de Westerschelde.

Figuur 11: Pendelstroom tussen Zeeuwsch-Vlaanderen en de rest van Zeeland (2008)

Uit de cijfers blijkt dat de groei van het pendelverkeer over de Westerschelde sinds de opening van de Westerscheldetunnel (en tegelijkertijd sluiten van de autoverdiensdiensten) vooral een significant effect heeft voor de inwoners en werkkenden in Terneuzen. De toename van de pendel in 5 jaar tijd met 1.600 (van 1.850 naar 3.450) heeft voor 1.450 pendelaars herkomst of bestemming in Terneuzen. Dit is meer dan een verdubbeling van de pendel, naar en vanuit Terneuzen, ten opzichte van 2003. (van bijna 1.100 naar ruim 2.500)

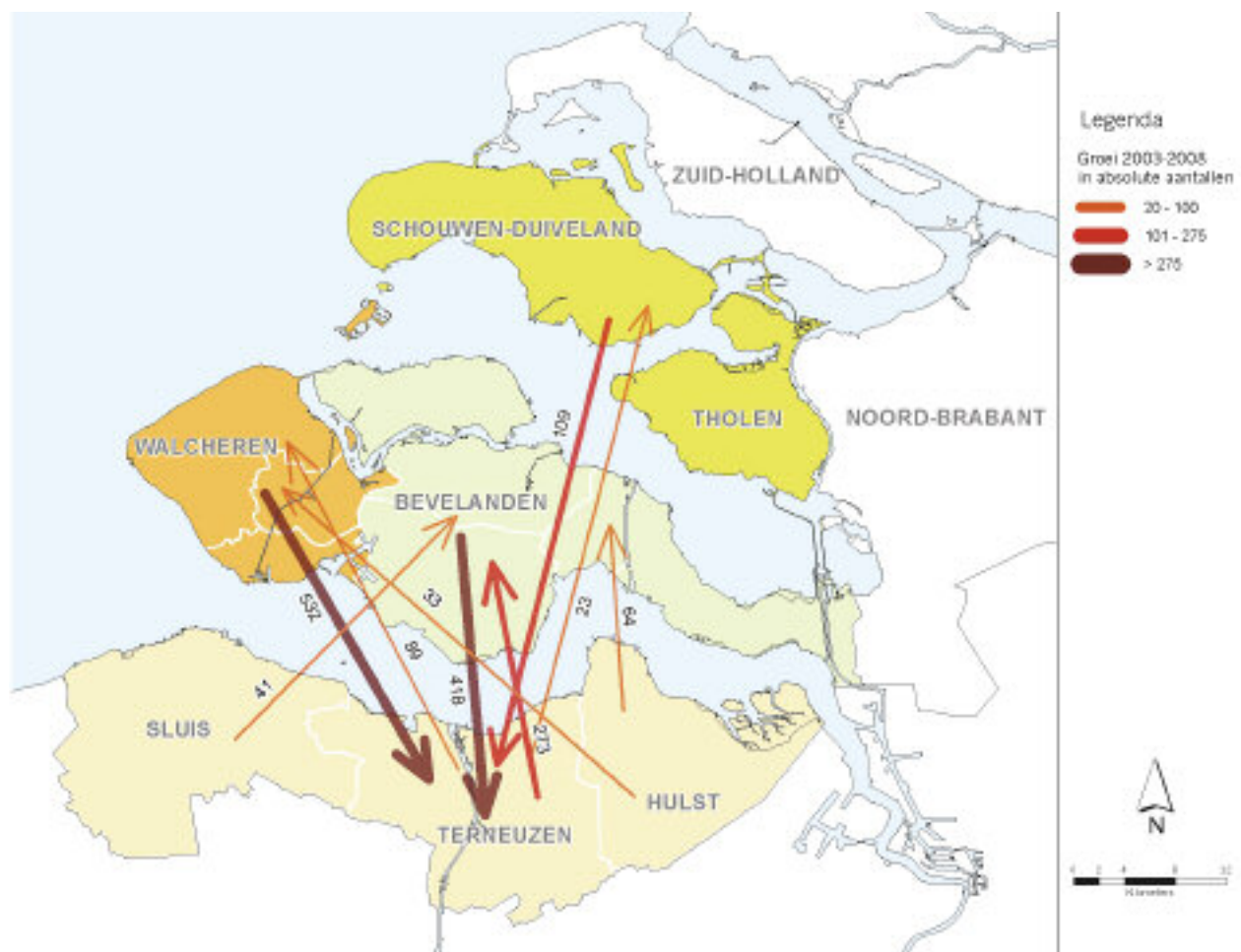
Deze groei is vooral zichtbaar in de zuidelijke richting, dus vanuit de Zeeuwse eilanden richting Terneuzen (van 450 naar 1.500 ofwel +243%). De groei in zuidelijke richting is goed verdeeld over de 3 onderscheiden herkomstregio's in Midden- en Noord Zeeland, de sterkste groei zit op de woon-werk relatie Walcheren-Terneuzen. Ook in noordelijke richting is er sprake van een flinke groei (van 650 naar 1.050 ofwel +59%). In de noordelijke richting zit de groei vooral op de relatie Terneuzen-Bevelanden.

Het effect van de Westerscheldetunnel voor de pendel naar en van de Zeeuws-Vlaamse flankgemeenten Hulst en Sluis is beperkt. Wel is sprake van een sterke groei van het woon-werkverkeer vanuit Hulst (+100 = +40%) naar de Bevelanden en Walcheren, resp. 64 en 33 personen. Dat is een procentuele groei van resp. 35 en 52 % t.o.v. 2003

Tabel 9: Pendel tussen Zeeuwse regio's via de Westerschelde (tunnel en voetveer), in absolute aantallen (2008), noordelijke, zuidelijke richting en totaal (excl. uitzendkrachten)

	Totaal	Terneuzen	Hulst	Sluis
Vanuit Zeeuws-Vlaanderen (noord):				
Naar Schouwen-Duiveland & Tholen	54	42	6	6
Naar de Bevelanden	898	519	248	132
Naar Walcheren	753	474	97	181
Totaal richting noord	1.705	1.035	351	319
Naar Zeeuws-Vlaanderen (zuid):				
Vanuit Schouwen-Duiveland & Tholen	155	150	2	3
Vanuit Bevelanden	723	626	73	24
Vanuit Walcheren	857	719	52	86
Totaal richting zuid	1.735	1.495	127	113
Totale pendelstroom				
Naar/vanuit Schouwen-Duiveland & Tholen	209	192	8	9
Naar/vanuit de Bevelanden	1.621	1.144	321	156
Naar/vanuit Walcheren	1.609	1.193	149	267
Totaal	3.440	2.529	479	431

Figuur 12: Pendelontwikkeling tussen Zeeuwsch-Vlaanderen en de rest van Zeeland (2003 - 2008)

Tabel 10: Ontwikkeling van pendel tussen Zeeuwse regio's via de Westerschelde, in procentuele groei periode 2003-2008 (excl. uitzendkrachten).

	Totaal	Terneuzen	Hulst	Sluis
Vanuit Zeeuws-Vlaanderen (noord):				
Naar S-Duiveland & Tholen	+68%	+122%	*	*
Naar de Bevelanden	+73%	+111%	+35%	+45%
Naar Walcheren	+21%	+23%	+52%	+4%
Totaal richting noord	+45%	+59%	+40%	+16%
Naar Zeeuws-Vlaanderen (zuid):				
Vanuit S-Duiveland & Tholen	+237%	+266%	*	*
Vanuit Bevelanden	+126%	+201%	-16%	-5%
Vanuit Walcheren	+179%	+284%	+36%	+5%
Totaal richting zuid	+158%	+243%	+2%	+1%
Totale pendelstroom				
Naar/vanuit S-Duiveland & Tholen	+168%	+220%	+100%	-38%
Naar/vanuit de Bevelanden	+93%	+152%	+19%	+35%
Naar/vanuit Walcheren	+73%	+109%	+46%	+4%
Totaal	+86%	+133%	+27%	+12%

*: te lage waarden om een procentuele ontwikkeling weer te geven

Bijlage 1

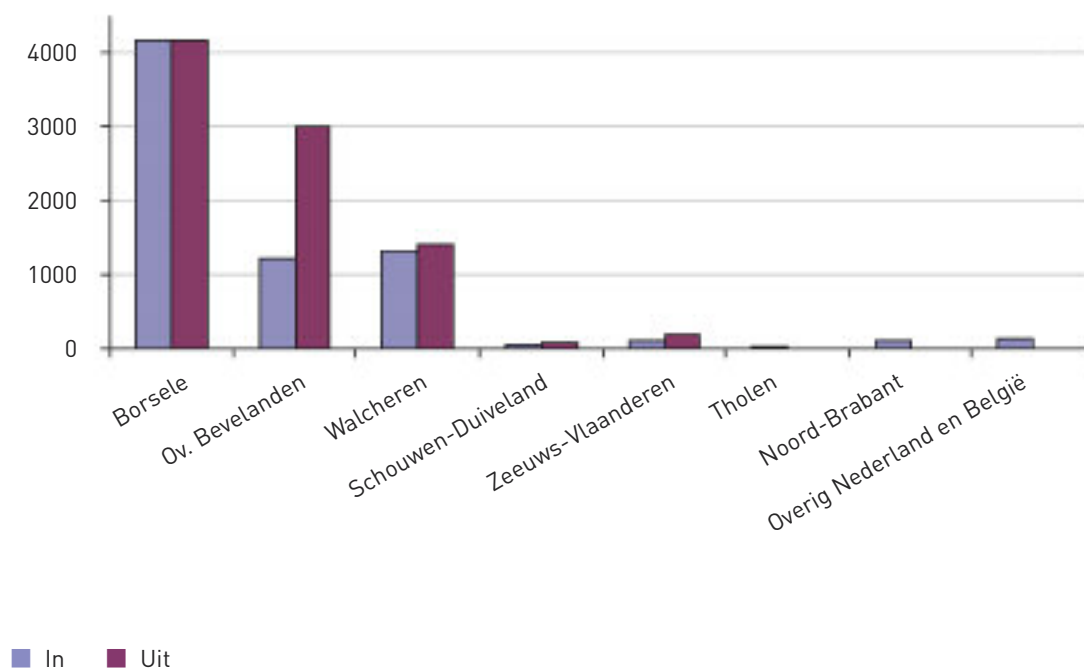
Pendel in Zeeland 2003 - 2008

Beschrijvingen van opmerkelijke pendelkenmerken per gemeente en overzicht van inkomende-uitgaande pendel.

Borsele in het kort

- Van het totaal aantal banen van 7.200 (excl. uitzendwerk) wordt 58% ingevuld door inwoners van de eigen gemeente. Binnen Zeeland is dit een vrij laag percentage (Zeeuws gemiddelde is 64%). Borsele trekt dus relatief veel werkenden van buiten de gemeente aan.
- Inkomende forensen (totaal 3.000 personen, 42% van werkgelegenheid) komen vooral uit overige gemeenten in de Bevelanden (1.200) en uit de regio Walcheren (1.300).
- In vergelijking met 2003 is de pendel uit Vlissingen met zo'n 100 afgenomen, de pendel uit Terneuzen en Hulst is verdubbeld (effect Westerscheldetunnel), maar betreft samen nog maar 100 pendelaars.
- Borsele is per saldo een forensengemeente. Naast de bijna 4.200 inwoners die in de gemeente zelf werken, werken er ook zo'n 4.700 elders in Zeeland. Er zijn dus 8.900 inwoners van Borsele die in Zeeland werken, terwijl er in de gemeente zelf 7.200 banen zijn. De pendelbalans bedraagt daarmee 1.700 personen negatief. Hierbij is geen rekening gehouden met inwoners die buiten Zeeland werken. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De belangrijkste Zeeuwse werkplekken voor inwoners van Borsele zijn buiten de gemeente te vinden in Goes (2.500), Middelburg (700) en Vlissingen (600). Sinds 2003 is de pendel naar Goes met 200 afgenomen, de pendel naar Terneuzen nam sterk toe. De openstelling van de Westerscheldetunnel maakte het mogelijk om dit woon-werkverkeer te laten groeien van een tiental inwoners van Borsele in 2003 naar 160 in 2008.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) heeft met ruim 90% het hoogste aandeel werkenden uit de eigen gemeente, op afstand gevolgd door horeca en handel (beide ruim 70%). Zeer laag scoort de industrie (minder dan 30%), ook laag is sector vervoer (50%). Met name de haven en industrie in (het Borselse deel van) het Sloegebied zullen personeel van buiten de gemeente aantrekken.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Borsele (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

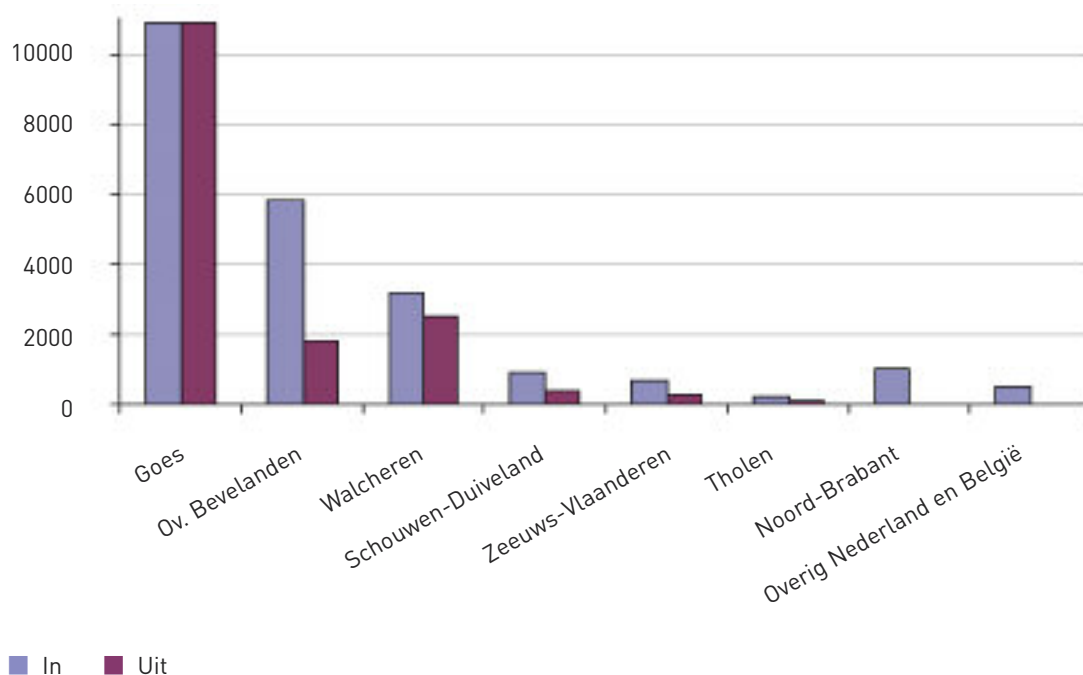

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Goes in het kort

- Van het totaal aantal banen in Goes van ruim 23.000 (excl. uitzendwerk), wordt 47% ingevuld door inwoners van de eigen gemeente. Dit is het laagste percentage binnen Zeeland, het Zeeuwse gemiddelde is 64%. Als enige Zeeuwse gemeente worden meer banen ingevuld door pendelaars, dan door inwoners van Goes zelf. Goes heeft daarmee een sterke werkgelegenheidsfunctie, ook voor andere gemeenten binnen Zeeland.
- Goes heeft met alle Zeeuwse gemeenten een positief "forensensaldo". Er werken zo'n 16.000 Goesenaren binnen Zeeland, Goes biedt zelf aan 21.700 Zeeuwen werk. De pendelbalans binnen Zeeland bedraagt +5.700.
- Inkomende forensen zijn vooral inwoners van andere Bevelandse gemeenten Borsele, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal (25%) en van Walcheren (14%). Aandelen van andere regio's zijn: Noord-Brabant (5%), Schouwen-Duiveland (4%) en Zeeuws-Vlaanderen (3%).
- In vergelijking met 2003 is het aandeel forensen verder toegenomen (van 51% naar 53%). Opvallend is dat het aandeel van inwoners van Walcheren in de Goese werkgelegenheid is gedaald van 23% in 2003 naar 19% in 2008. De aandelen van overige Zeeuwse regio's en van Noord-Brabant stijgen. Door het "tunneleffect" verdubbelt het aandeel "Zeeuws-Vlaanderen" bijna van 1,5% naar 2,9%.
- Uitgaande forensen (inwoners van Goes) werken binnen Zeeland vooral in Middelburg (1.300 banen), Vlissingen (1.100), Borsele (750), Reimerswaal (500) en Kapelle (400). De pendel tussen Goes en regio's buiten Zeeland is niet onderzocht. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) heeft met 65% het hoogste aandeel werknemers uit de eigen gemeente. Ook de overige dienstverlening en horeca scoren bovengemiddeld, rond 60%. De overige sectoren scoren rond het Goese gemiddeld tussen 40 en 50%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Goes (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

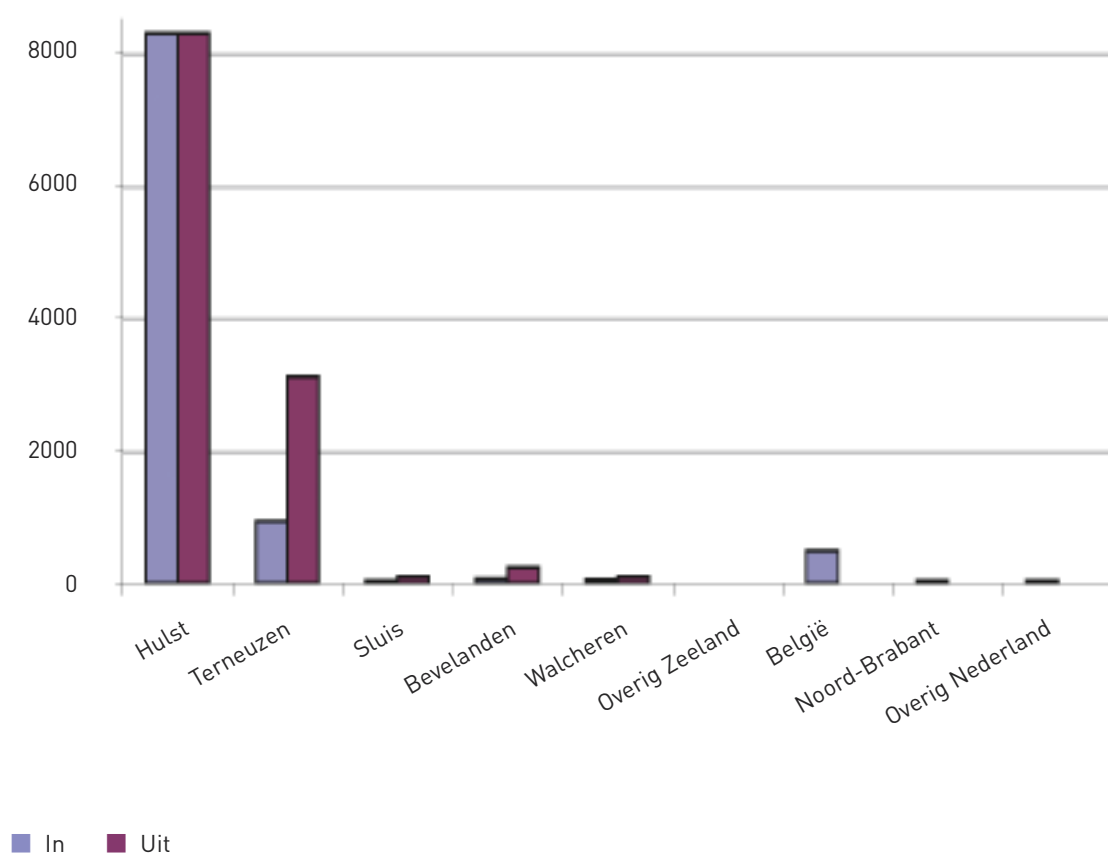

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Hulst in het kort

- Van de totaal 10.000 banen (excl. uitzendkrachten) in de gemeente Hulst, wordt 83% ingevuld door inwoners van gemeente zelf. Dit is vergeleken met andere Zeeuwse gemeenten een hoog percentage, het Zeeuwse gemiddelde is 64%. Schouwen-Duiveland, Sluis en Hulst zijn wat arbeidsmarkt betreft het meest zelfvoorzienend.
- Ongeveer 1.700 personen die elders wonen, werken in Hulst (inkomende pendel, excl. uitzendwerk). De meeste daarvan komen uit Terneuzen (ruim 900). Bijna 500 personen zijn afkomstig uit België.
- Hulst heeft een uitgaande pendel binnen Zeeland van bijna 3.600 personen. Terneuzen is veruit de belangrijkste 'ontvanger' (ruim 3.100). De pendel buiten Zeeland is niet onderzocht, bekend is wel dat Hulst van alle Zeeuwse gemeenten qua werkgelegenheid het sterkst op België is georiënteerd (naar schatting ong. 1.000 personen).
- Hulst is per saldo een forensengemeente. Er werken bijna 11.900 Hulsternaren binnen Zeeland, Hulst biedt zelf aan 9.400 Zeeuwen werk. De pendelbalans binnen Zeeland bedraagt daarmee zo'n 2.500 personen negatief.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) heeft met 93% het hoogste aandeel werknemers uit de eigen gemeente. Ook de overige dienstverlening, zorgverlening en horeca scoren bovengemiddeld, bijna 90%. Het laagst scoort de vervoerssector, bijna 30% van de banen wordt ingenomen door inwoners van buiten de gemeente. De overige sectoren scoren rond het Hulster gemiddelde, tussen 80 en 85%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Hulst (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

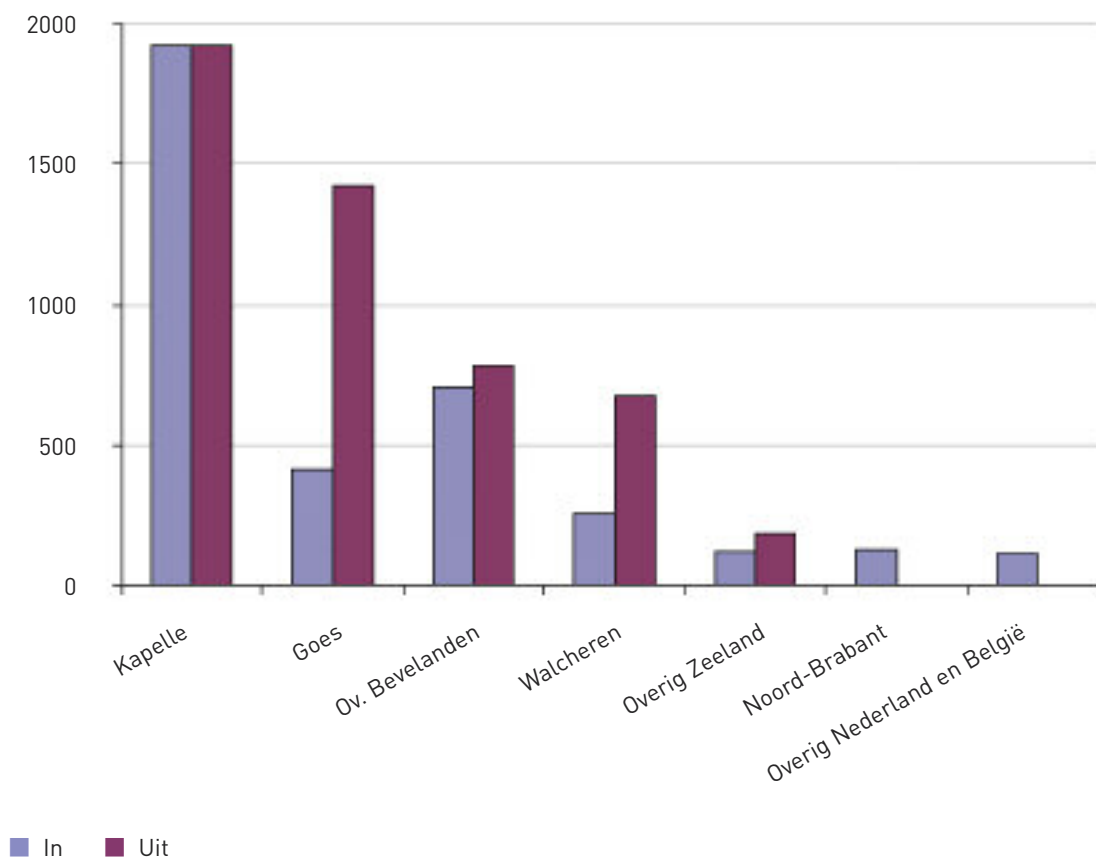

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Kapelle in het kort

- Met zo'n 3.700 banen (excl. uitzendwerk) is Kapelle een kleine werkgemeente binnen Zeeland. Ruim 52% van deze banen wordt ingevuld door eigen inwoners (1.900). Dit is een laag percentage, het gemiddelde voor de Zeeuwse gemeenten samen bedraagt (in 2008) 64%.
- Inkomende forensen (totaal ong. 1.700 personen) komen vooral uit de omliggende gemeenten in de Bevelanden (1.100) en Walcheren (250).
- Bijna 5.000 inwoners van Kapelle werken binnen Zeeland, hiervan werkt minder dan 40% binnen de eigen gemeente. Dus ruim 60% (> 3.000) werkt derhalve in een andere Zeeuwse gemeente, waarvan een aanzienlijk deel in de naburige centrumgemeente Goes (1.400).
- Er werken zo'n 5.000 Kapellenaren binnen Zeeland, Kapelle biedt zelf aan 3.400 Zeeuwen werk (excl. uitzendwerk). De pendelbalans binnen Zeeland bedraagt dus 1.600 personen negatief. Kapelle heeft duidelijk het karakter van een forensengemeente. Hierbij is geen rekening gehouden met pendelstromen tussen Kapelle en gebieden buiten Zeeland. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De financiële en overige dienstverlening hebben met ruim 70% het hoogste aandeel werknemers uit de eigen gemeente. De industrie (35%) en vervoerbranche (45%) hebben juist gemiddeld een laag percentage eigen inwoners. De overige sectoren scoren rond het gemiddelde, tussen 50 en 60%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Kapelle (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

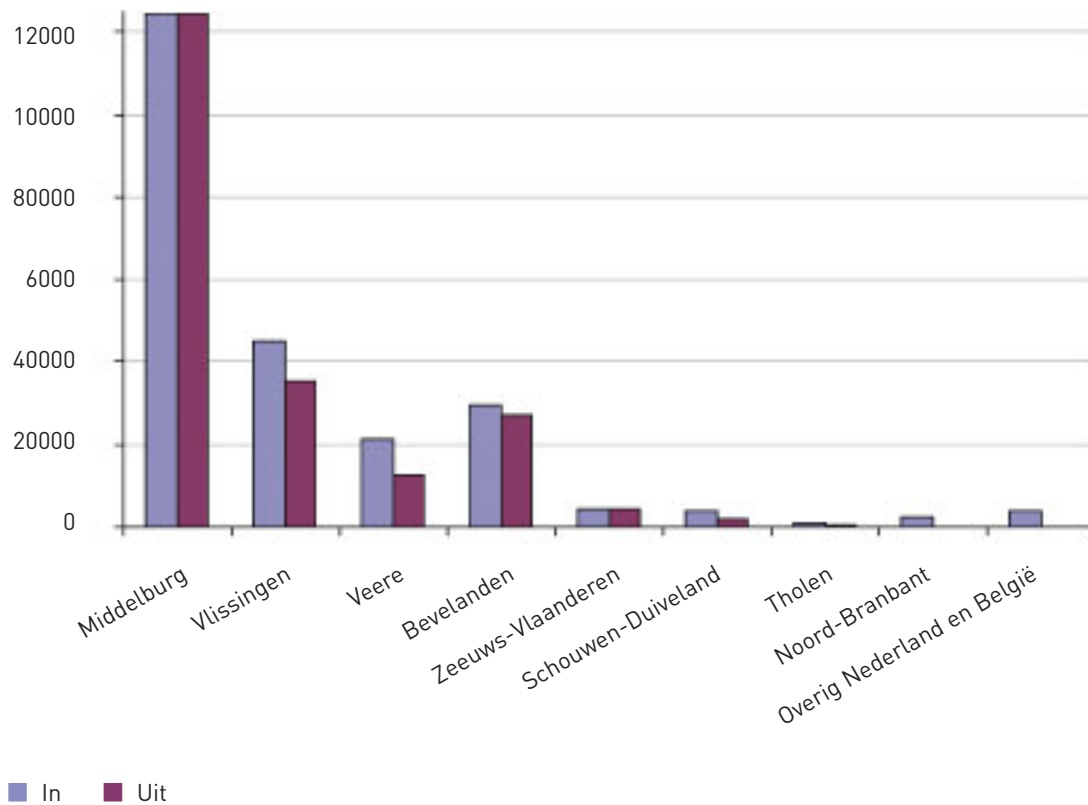

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Middelburg in het kort

- Van het totaal aantal banen van zo'n 23.500 (excl. uitzendwerk) wordt 53% ingevuld door inwoners van gemeente Middelburg. Het gemiddelde voor alle Zeeuwse gemeenten bedraagt 64%. Middelburg heeft een sterke werkgelegenheidsfunctie binnen Zeeland, relatief veel banen worden door inwoners van andere gemeenten ingevuld.
- Inkomende forensen (totaal 11.000 personen) komen vooral uit de eigen regio Walcheren: Vlissingen zo'n 4.500 en Veere 2.100. Daarnaast is ook de regio Bevelanden met 3.000 pendelaars richting Middelburg een belangrijk herkomstgebied.
- Middelburg is als provinciehoofdstad een belangrijke werkgemeente binnen Zeeland. Toch werken er naast de 12.500 die in de gemeente zelf werken, tevens zo'n 8.200 elders in Zeeland. De voornaamste werkgebieden buiten de eigen gemeente zijn Vlissingen (3.500), Bevelanden (2.700, w.v. Goes 1.700) en Veere (1.200).
- Er zijn 20.600 inwoners van Middelburg die in Zeeland werken, terwijl 22.900 Zeeuwen in Middelburg werken. De pendelbalans binnen Zeeland bedraagt dus 2.300 personen positief. Hierbij is geen rekening gehouden met pendelaars die buiten Zeeland werken. Tussen Middelburg en regio's buiten Zeeland. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) heeft met bijna 90% verreweg het hoogste aandeel werkenden uit de eigen gemeente. Op flinke afstand volgen de sectoren bouw, handel, horeca en dienstverlening met scores van ongeveer 65%. Laag scoren openbaar bestuur, zorg, industrie en vervoer met aandelen van 40-50%. Deze sectoren trekken dus in meerderheid werknemers van buiten de gemeente aan.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Middelburg (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

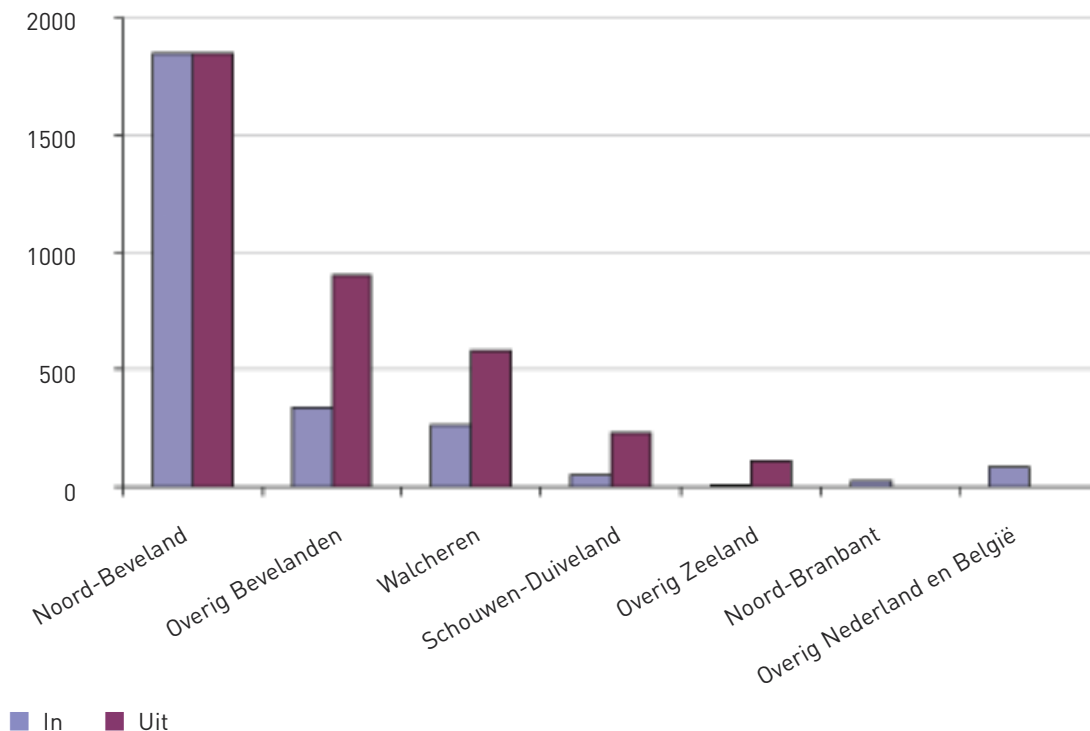

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Noord-Beveland in het kort

- Met zo'n 2.600 banen is Noord-Beveland qua werkgelegenheid de kleinste gemeente van Zeeland. Iets meer dan 70% van deze banen wordt ingevuld door eigen inwoners. De gemeente neemt daarmee een middenpositie binnen Zeeland in (Zeeuws gemiddelde is 64%).
- Inkomende forensen (totaal bijna 800 personen) komen vooral uit Zuid-Beveland (340 w.v 190 uit Goes), Walcheren (260 w.v. 140 uit Middelburg) en Schouwen-Duiveland (50).
- Noord-Beveland heeft duidelijk het karakter van een forensengemeente. Naast de ruim 1.800 inwoners die in de gemeente zelf werken, werken er tevens ruim 1.800 elders in Zeeland. Er zijn bijna 3.700 inwoners van Noord-Beveland die in Zeeland werken, terwijl er op het eiland zelf 2.500 Zeeuwen werkzaam zijn. De pendelbalans binnen Zeeland bedraagt dus 1.200 personen negatief. Hierbij is geen rekening gehouden met de pendel tussen Noord-Beveland en regio's buiten Zeeland. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De belangrijkste Zeeuwse werkplekken voor inwoners van Noord-Beveland zijn buiten het eiland te vinden in Goes (700), Walcheren (600) en Schouwen-Duiveland (ruim 200).
- De agrarische sector (landbouw en visserij) en zakelijke en financiële dienstverlening hebben met ruim 80% het hoogste aandeel werknemers uit de eigen gemeente, de bouw zit hier met bijna 80% kort achter. Relatief laag scoren openbaar bestuur en vervoer met aandelen onder 50% en horeca met aandeel onder 60%. De overige sectoren scoren rond het gemiddelde.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Noord-Beveland (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

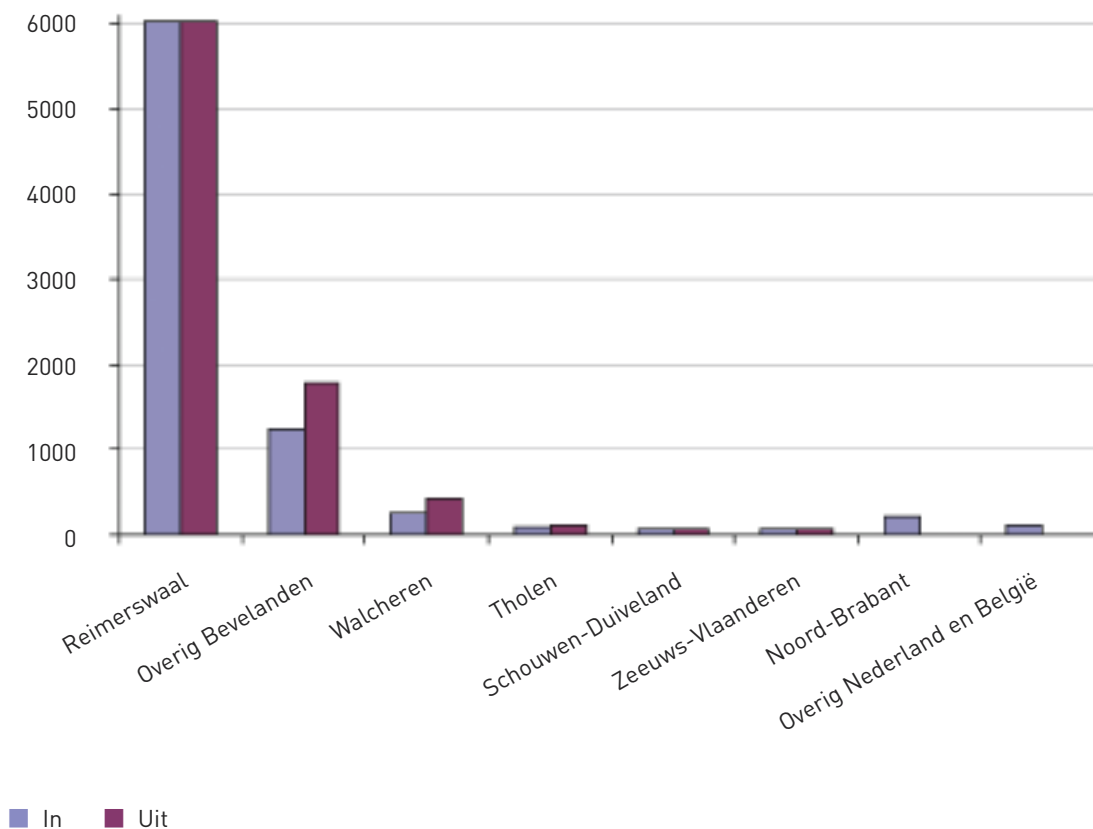

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Reimerswaal in het kort

- Met ruim 8.100 banen (excl. uitzendwerk) is Reimerswaal qua werkgelegenheid een middenmotor binnen Zeeland. Zo'n 74% van deze banen wordt ingevuld door eigen inwoners (6.000). Het gemiddelde voor de Zeeuwse gemeenten samen bedraagt (in 2008) 64%.
- Inkomende forensen (totaal ong. 2.100 personen) komen vooral uit de overige gemeenten in regio Bevelanden (1.250).
- Zo'n 8.500 inwoners van Reimerswaal werken binnen Zeeland, hiervan werken er ruim 6.000 binnen de eigen gemeente. Zo'n 2.450 inwoners van Reimerswaal werken elders binnen Zeeland, zo'n 1.750 Zeeuwen pendelen vanuit andere gemeenten richting Reimerswaal.
- De pendelbalans (saldo van inkomende minus uitgaande forensen) bedraagt voor Reimerswaal binnen Zeeland -700. Reimerswaal heeft derhalve meer het karakter van woongemeente dan van werkgemeente (forensengemeente). Hierbij is geen rekening gehouden met de pendel tussen Reimerswaal en regio's buiten Zeeland. Indicatie van pendel naar lokaties buiten Zeeland is opgenomen in bijlage 3.
- De landbouw en overige dienstverlening hebben met 85% tot 90% de hoogste aandelen werknemers uit de eigen gemeente. Onderwijs en zorg hebben met ruim 60%, relatief lage percentages eigen inwoners. De overige sectoren scoren rond het gemiddelde, tussen bijna 70% en bijna 80%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Reimerswaal (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

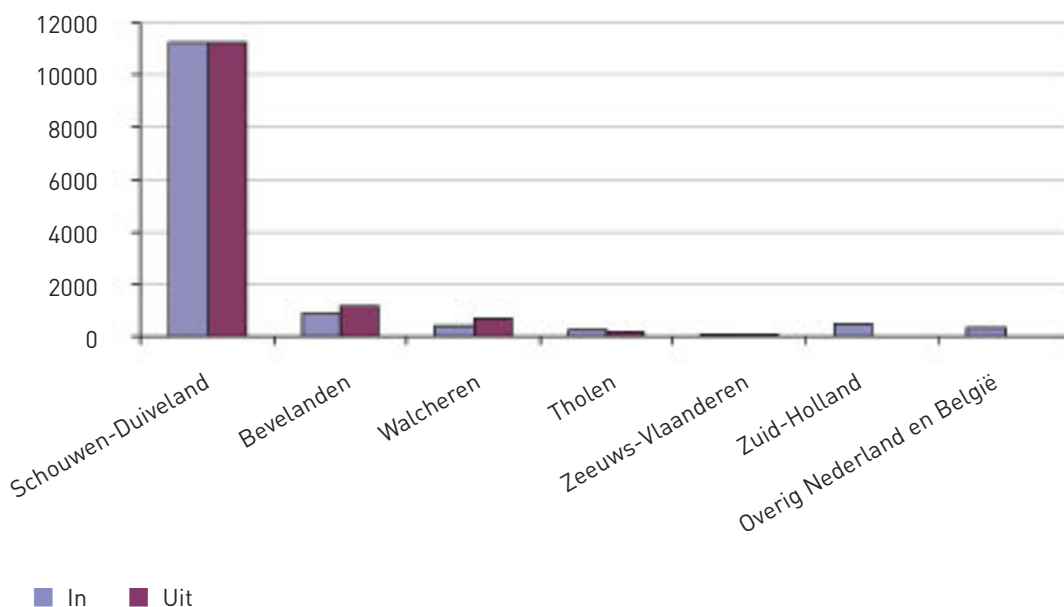

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Schouwen-Duiveland in het kort

- Van het totaal aantal banen op Schouwen-Duiveland van 13.500 (excl. uitzendwerk), wordt 83% ingevuld door eigen inwoners. Het gemiddelde voor Zeeuwse gemeenten bedraagt 64%. Samen met Sluis en Hulst heeft Schouwen-Duiveland het hoogste percentage van de 13 Zeeuwse gemeenten. De gemeente is qua werkgelegenheid sterk zelfvoorzienend.
- Inkomende forensen (totaal 17% ofwel ong. 2.300 personen) komen vooral uit Zuid-Holland, Walcheren en Goes (ieder rond 3%). Vanuit de buurgemeenten Tholen en Noord-Beveland is sprake van enige inkomende pendel (ieder bijna 2% ofwel ruim 200 personen). Ruim 2.000 inwoners van Schouwen-Duiveland werken elders binnen Zeeland. Deze uitgaande pendel is vooral gericht op Goes (900) en het Stadsgewest Middelburg-Vlissingen (600).
- Met de vier stedelijke gemeenten in Zeeland, Goes, Middelburg, Terneuzen en Vlissingen, heeft Schouwen-Duiveland een negatief pendelsaldo van 800, resultaat van 1.600 uitgaande en 800 inkomende pendelaars. Voor de buurgemeenten Noord-Beveland en Tholen heeft Schouwen-Duiveland een belangrijke werkgelegenheidsfunctie, een positieve pendelbalans voor deze 2 gemeenten samen van 270. De totale pendelbalans binnen Zeeland is 500 personen negatief.
- Er zijn via het RIBIZ-onderzoek uit 2008 geen gegevens beschikbaar over uitgaande pendel naar gebieden buiten Zeeland. Daarmee zijn er geen recente cijfers over forensenstromen naar bijvoorbeeld het aangrenzende Zuid-Holland. Uit CBS-gegevens (2005) en het RIBIZ-onderzoek wordt de pendel vanuit Schouwen-Duiveland richting andere provincies ingeschat op 2.600 (zie bijlage 3). De totale pendelbalans is daarmee naar schatting 2.300 negatief. Per saldo is Schouwen-Duiveland een forensengemeente.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) en zakelijke en overige dienstverlening hebben met ongeveer 90% het hoogste aandeel werknemers uit de eigen gemeente. Relatief laag scoren industrie, zorg, onderwijs, openbaar bestuur en financiële dienstverlening, ook in deze branches gaat het altijd nog om tenminste 75% eigen inwoners. De overige sectoren scoren rond de 85%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Schouwen-Duiveland (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

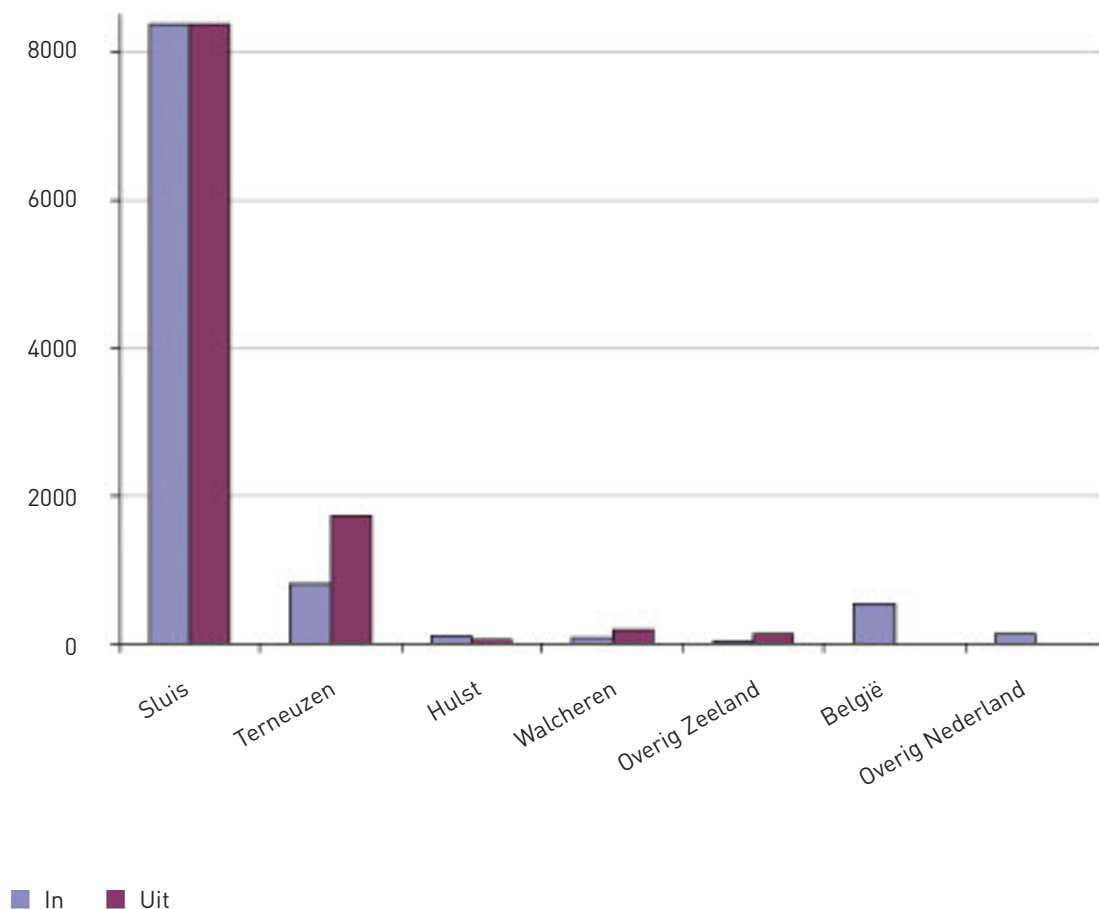

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Sluis in het kort

- Van de ruim 10.000 banen (excl. uitzendwerk) in gemeente Sluis, wordt 83% ingevuld door inwoners van de gemeente zelf. Dit is vergeleken met andere Zeeuwse gemeenten een hoog percentage. Schouwen-Duiveland, Hulst en Sluis zijn wat arbeidsmarkt betreft het meest zelfvoorzienend.
- Ongeveer 1.700 personen die elders wonen, werken in Sluis (inkomende pendel). De inkomende pendel vanuit andere Zeeuwse gemeenten bedraagt ruim 1.000, de meeste daarvan komen uit Terneuzen (800). Zo'n 550 personen zijn afkomstig uit België.
- Binnen dit onderzoek is alleen de uitgaande pendel binnen Zeeland gemeten. Deze bedraagt ruim 2.100, waarvan 1.700 gericht op Terneuzen. Sluis heeft daarmee een negatieve pendelbalans binnen Zeeland van 1.100. De gemeente heeft relatief een sterkere woonfunctie dan werkfunctie en is te typeren als een forensengemeente.
- Bekend is dat daarnaast vooral de pendel naar België ook vrij groot is. Naar schatting op basis van grens- en pendelgegevens van CBS, zijn er zo'n 600 personen die vanuit Sluis voor werk dagelijks naar België reizen. De pendelbalans met België zou op basis van deze inschatting licht negatief zijn.
- De meeste sectoren in Sluis scoren qua aandeel "eigen inwoners" rond het gemiddelde van 83%. Uitschieters zijn de agrarische sector (landbouw en visserij) die hier met 98% ruim boven zit en het vervoer dat met 60% opvalt met een relatief laag aandeel.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Sluis (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

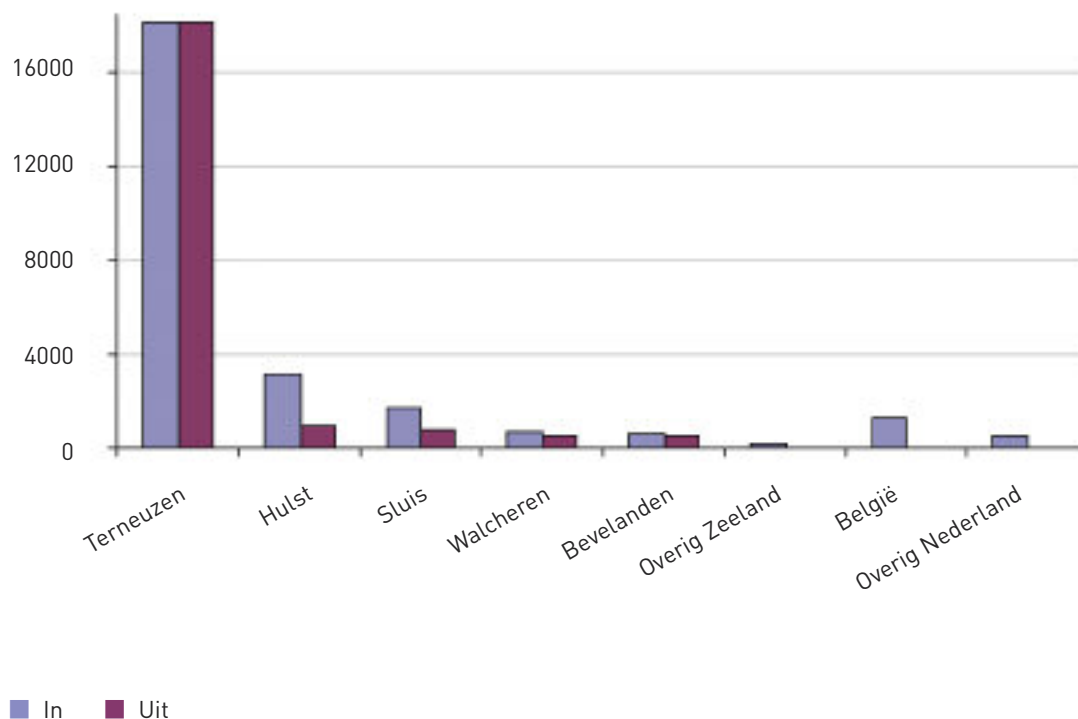

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Terneuzen in het kort

- Van de ruim 26.000 banen (excl. uitzendwerk) in gemeente Terneuzen, wordt 69% ingevuld door inwoners van de gemeente zelf. Dit ligt wat boven het gemiddelde voor Zeeuwse gemeenten van 64%. Daarnaast wordt ruim 18% van de banen ingenomen door inwoners van de buurgemeenten Hulst en Sluis en 5% door inwoners van België.
- De inkomende pendel is flink gestegen tussen 2003 en 2008. Belangrijkste herkomstgebieden zijn nog altijd buurgemeenten Hulst en Sluis (18%). Sterke toename is te zien in de overige Zeeuwse regio's, die sinds de opening van de Westerscheldetunnel hun aandeel in Terneuzense werkgelegenheid zien stijgen van nog geen 2% naar 5,7% in 2008.
- Binnen dit onderzoek is alleen de uitgaande pendel binnen Zeeland gemeten. Deze bedraagt 2.800, waarvan ruim 1.700 gericht op Hulst en Sluis. De overige Zeeuwse regio's zijn qua uitgaande pendel sterk in belang gegroeid, van 650 (in 2003) naar ruim 1.000 (in 2008).
- Vanwege de onderzoeksmethode is voor de overige pendel naar buiten Zeeland slechts een grove inschatting gemaakt o.b.v. landelijk onderzoek. Zie hoofdstuk 6 en bijlage 3.
- Terneuzen heeft daarmee binnen Zeeland een positief pendelsaldo van +3.600. Dit saldo is sinds de opening van de Westerscheldetunnel sterk toegenomen (in 2003: +2.800). Gemeente Terneuzen heeft duidelijk een bovenregionale werkfunctie binnen Zeeland.
- De landbouw heeft verreweg de meest lokale binding, rond 95% woont en werkt in de gemeente. Hoge aandelen eigen inwoners hebben verder de horeca en de handel, rond 80%. Een laag aandeel (en dus veel inkomende pendel), heeft vooral de industrie, ruim 40% van de werkenden in deze sector komt van buiten de gemeente. Ook zakelijke dienstverlening heeft een vrij hoog aandeel pendelaars, bijna 40%. De overige sectoren schommelen rond het gemiddelde voor de gemeente, tussen 65 en 73%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Terneuzen (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

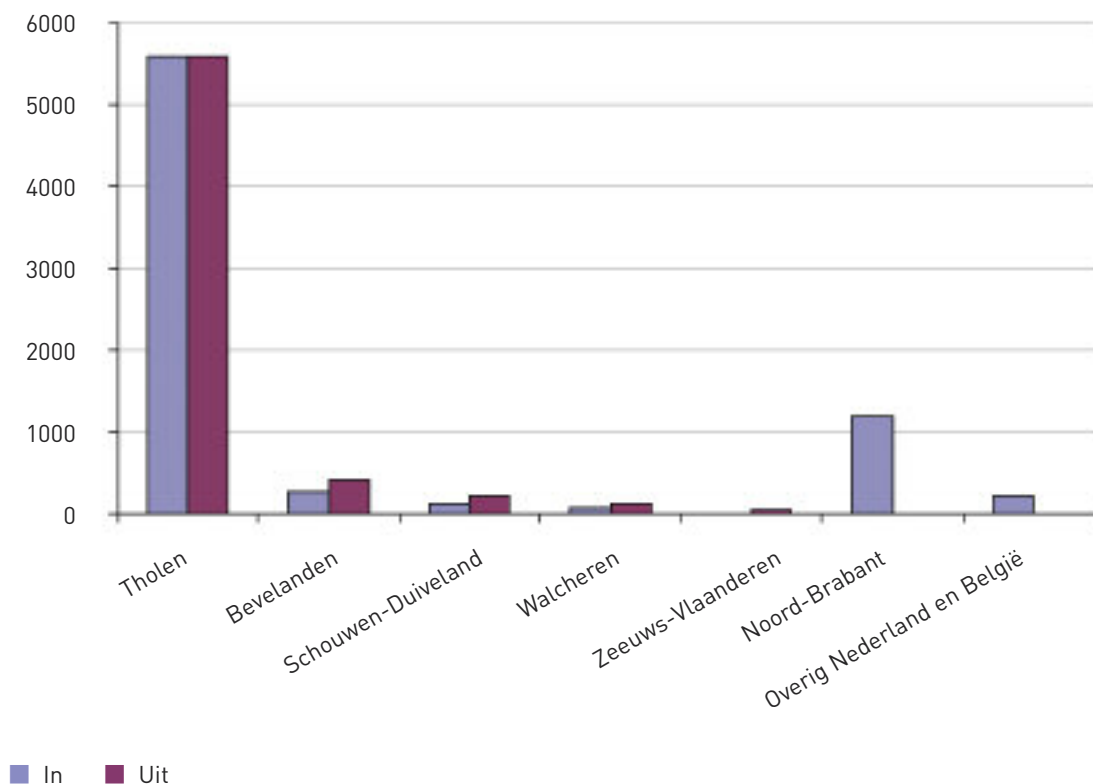

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Tholen in het kort

- Met zo'n 7.500 banen (excl. uitzendwerk) is Tholen als werkgemeente een middenmotor binnen Zeeland. Bijna 75% van deze banen wordt ingevuld door eigen inwoners (5.600). Dit is een hoog percentage, het gemiddelde voor de Zeeuwse gemeenten samen bedraagt (in 2008) 64%.
- Inkomende forensen (totaal ong. 1.900 personen) komen vooral uit de aanliggende provincie Noord-Brabant (1.200).
- Zo'n 6.400 inwoners van Tholen werken binnen Zeeland. Hiervan werkt ruim 87% binnen de eigen gemeente. Tholen wordt door veel water (Oosterschelde) omringd en heeft relatief weinig uitwisseling met andere Zeeuwse gemeenten. 800 inwoners van Tholen pendelen richting andere Zeeuwse gemeenten, bijna 500 Zeeuwen pendelen omgekeerd richting Tholen.
- Er zijn via het RIBIZ-onderzoek uit 2008 geen gegevens beschikbaar over uitgaande pendel vanuit Tholen naar gebieden buiten Zeeland. Daarmee zijn er geen recente cijfers over forensenstromen naar bijvoorbeeld West-Brabant. Uit CBS-gegevens (2005) en het RIBIZ-onderzoek wordt de pendel vanuit Tholen richting andere provincies ingeschat op 3.600 (zie bijlage 3).
- De pendelbalans (saldo van inkomende minus uitgaande forensen) bedraagt voor Tholen binnen Zeeland -300 en inclusief de pendel buiten Zeeland ongeveer -2.500. Tholen heeft derhalve het karakter van een forensengemeente.
- De landbouw, overige en financiële dienstverlening, vervoer en horeca hebben met 85% tot 90% de hoogste aandelen werknemers uit de eigen gemeente. De industrie, zorg en openbaar bestuur hebben met 60% tot 65% relatief lage percentages eigen inwoners. De overige sectoren scoren rond het gemiddelde, tussen 70 en 80%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Tholen (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

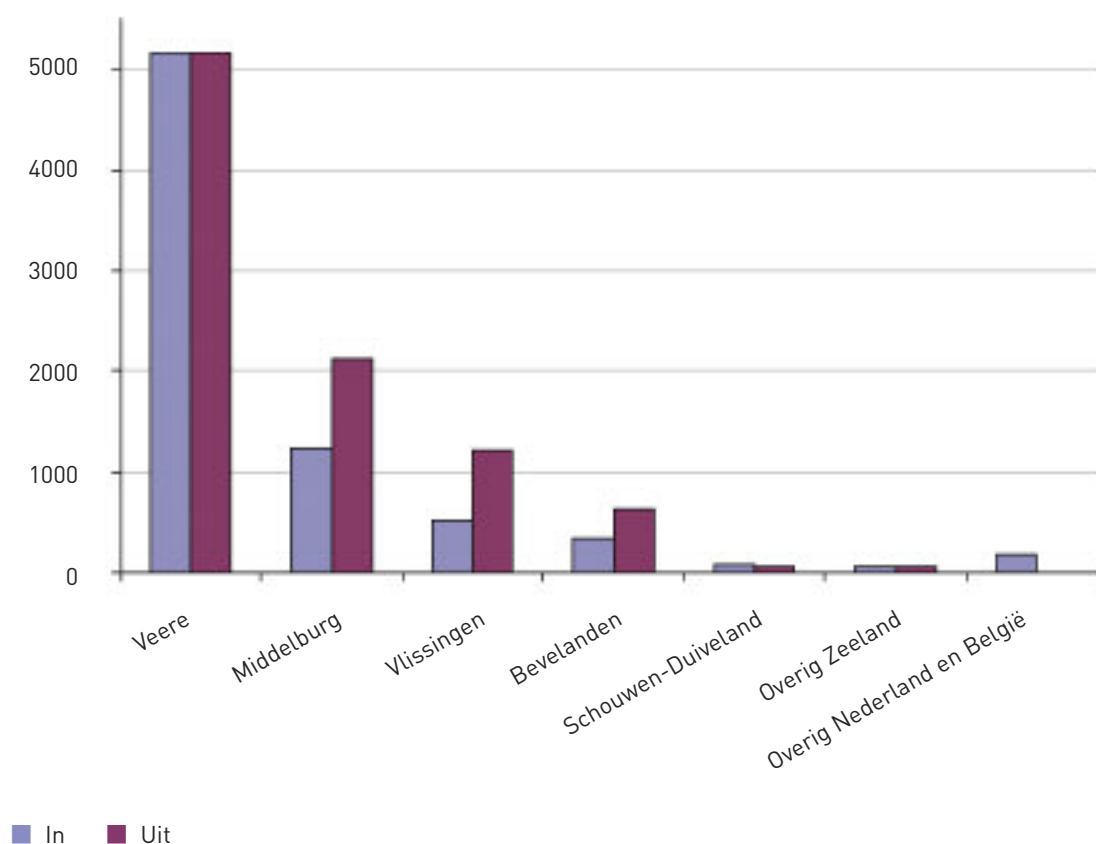

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Veere in het kort

- Van het totaal aantal banen van zo'n 7.600 (excl. uitzendwerk) wordt 68% ingevuld door inwoners van gemeente Veere. De gemeente neemt daarmee een middenpositie binnen Zeeland in (Zeeuws gemiddelde is 64%).
- Inkomende forensen (totaal 2.400 personen) komen vooral uit de eigen regio Walcheren: Middelburg ruim 1.200 en Vlissingen 500.
- Veere is per saldo een forensengemeente, naast de bijna 5.200 inwoners die in de gemeente zelf werken, werken er tevens zo'n 4.100 elders in Zeeland. Er zijn bijna 9.300 inwoners van Veere die in Zeeland werken, terwijl er in de gemeente zelf 7.600 banen zijn. De pendelbalans bedraagt dus 1.700 personen negatief. Hierbij is nog geen rekening gehouden met inwoners van Veere die buiten Zeeland werken.
- De belangrijkste Zeeuwse werkplekken voor inwoners van Veere zijn buiten de gemeente te vinden in Middelburg (2.100), Vlissingen (1.200), Goes (bijna 400) en Borsele (200).
- Er zijn geen gegevens beschikbaar over uitgaande pendel vanuit Veere naar gebieden buiten Zeeland. Daarmee blijven forensenstromen naar bijvoorbeeld Rotterdam en West-Brabant buiten beeld. In bijlage 3 is wel een indicatie opgenomen o.b.v. landelijk CBS-onderzoek.
- De agrarische sector (landbouw en visserij) heeft met ruim 90% het hoogste aandeel werkenden uit de eigen gemeente, gevolgd door overige dienstverlening en vervoer, beiden boven 80%. Relatief laag scoren openbaar bestuur en zorg, met aandelen van resp. ruim 40% en ruim 50%. De overige sectoren scoren rond het gemiddelde, tussen 60% en ruim 70%.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Veere (2008), excl. uitgaand buiten Zeeland

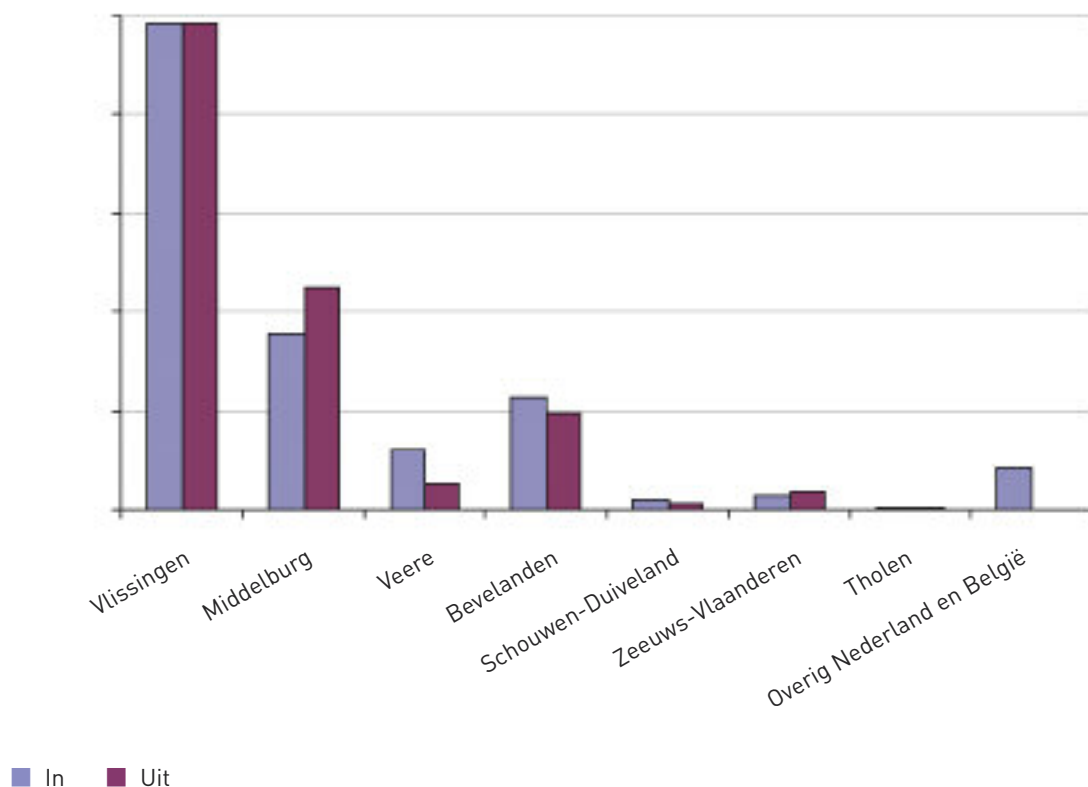

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Vlissingen in het kort

- Van de ruim 18.000 banen (excl. uitzendwerk) in Vlissingen wordt 54% ingevuld door inwoners van de gemeente zelf.
- Ruim een kwart van de werkgelegenheid in de gemeente Vlissingen wordt bezet door inwoners van Middelburg en Veere. In absolute zin uitgedrukt betekent dit dat gemiddeld bijna 5.000 Middelburgers en Veerenaren (dagelijks) naar Vlissingen pendelen.
- Na 2003 zijn er weinig verschuivingen opgetreden in de herkomst van het werknemersbestand in Vlissingen. Nog altijd is circa 80% van de werknemers afkomstig uit Walcheren.
- Ongeveer 7.500 inwoners van Vlissingen verdienen hun boterham elders in Zeeland. Omgekeerd komen dagelijks zo'n 7.600 inwoners van andere Zeeuwse gemeenten in Vlissingen werken. De inkomende en uitgaande pendel houden elkaar dus in evenwicht. De Zeeuwse pendelbalans is voor de gemeente licht positief. (+100).
- In Vlissingen werken daarnaast bijna 900 mensen van buiten de provincie. Omgekeerd is de uitgaande pendel vanuit Vlissingen naar regio's buiten Zeeland niet bepaald. In bijlage 3 is hiervoor wel een indicatie gegeven op basis van landelijk CBS-onderzoek.
- Tussen sectoren zijn er qua pendel grote verschillen. In sommige sectoren ligt het percentage eigen inwoners een stuk lager dan het gemiddelde van bijna 54%. In de industrie en in het onderwijs wordt amper meer dan 40% van de arbeidsplaatsen ingevuld door inwoners van de gemeente Vlissingen zelf. Daarentegen is in de sectoren landbouw/visserij en overige dienstverlening meer dan 2/3 deel van de arbeidsplaatsen bezet door Vlissingers.

Inkomende-uitgaande pendel voor gemeente Vlissingen (2008), exclusief uitgaand Zeeland

Bron: RIBIZ, bewerking Kamer van Koophandel

Pendelmatrix 2008 in absolute aantallen														Bijlage 2			
Wijk/gemeente -->	Borsele	Goos	Kapelle	Noord-Beveland	Reimerswaal	Bere-landen	Middel-burg	Vlis-singen	Veere	Wal-cheren	S-Duine-land	Tholen	Sluis	Terneuz-zen	Hilst	Z-Vlaan-deren	Totaal
woonplaatsen:																	
Borsele	4.181	2.522	265	53	167	7.188	718	628	71	1.417	73	9	0	161	39	200	8.887
Goos	752	10.886	415	193	490	12.737	1.329	1.053	100	2.482	412	108	14	246	27	287	18.025
Kapelle	210	1.423	1.821	34	537	4.124	390	250	35	675	74	18	4	87	5	96	4.987
Noord-Beveland	68	701	71	1.843	60	2.743	314	164	103	581	234	31	6	75	0	81	3.670
Reimerswaal	190	1.171	366	59	6.035	7.821	216	190	26	431	76	109	0	58	2	59	8.496
Bere-landen	5.401	16.703	3.038	2.181	7.290	34.613	2.987	2.285	334	5.586	689	275	24	626	73	723	42.666
Middelburg	638	1.664	106	138	160	2.706	12.457	3.547	1.240	17.244	204	47	34	365	36	425	20.626
Vlissingen	495	1.150	128	93	84	1.950	4.483	9.824	510	14.817	125	24	50	317	15	383	17.300
Veere	197	372	21	32	20	642	2.122	1.213	5.167	8.502	68	6	2	46	1	48	9.266
Walcheren	1.330	3.187	254	263	264	5.298	19.052	14.584	6.917	40.563	397	77	86	718	52	857	47.192
Schouwen-Duiveland	65	911	46	52	70	1.144	366	214	82	662	11.220	130	2	110	0	112	13.269
Tholen	40	238	35	3	101	416	73	42	10	125	218	5.576	1	40	2	43	6.378
Sluis	22	97	5	1	6	132	79	98	5	181	6	0	8.357	1.739	48	10.143	10.462
Terneuzen	68	387	24	5	34	518	279	167	28	474	38	4	804	18.128	935	19.867	20.902
Hilst	29	185	14	1	20	248	57	27	13	97	6	0	101	3.116	8.285	11.502	11.654
Zeeuws-Vlaanderen	118	670	42	8	50	898	415	291	47	753	90	4	9.202	22.993	9.208	41.513	43.217
Noord-Brabant	115	1.054	131	25	214	1.540	261	453	25	738	168	1.187	32	177	42	251	3.684
Zuid-Holland	70	204	21	31	23	349	139	65	35	239	464	127	22	41	7	69	1.247
Oveng Nederland	27	237	73	36	52	425	169	227	85	481	106	80	88	321	35	444	1.536
Belgie	42	81	21	15	51	210	64	115	31	211	20	23	538	1.282	485	2.305	2.770
Totaal	7.209	23.285	3.661	2.616	8.123	44.894	23.516	18.275	7.567	49.358	13.512	7.478	10.055	26.299	9.953	46.317	161.559

Pendelmatrix 2008 in %																	
Wijk/gemeente -->	Borsate	Goos	Kapelle Baveland	Noord-Baveland	Reimerswaal	Beevandenlanden	Middelburg	Vlissingen	Voere	Walcheren	S-Duiveland	Tholen	Sluis	Terneuzen	Hulst	Z-Vlaanderen	Totaal
aanvangsstad:																	
Goos	10,4%	46,8%	11,3%	7,4%	6,0%	28,4%	5,7%	5,8%	1,3%	5,0%	3,0%	1,4%	0,1%	0,9%	0,3%	0,6%	9,9%
Kapelle	2,9%	6,1%	52,5%	1,3%	6,6%	9,2%	1,7%	1,4%	0,5%	1,4%	0,5%	0,2%	0,0%	0,3%	0,1%	0,2%	3,1%
Noord-Baveland	0,9%	3,0%	1,9%	70,5%	0,7%	6,1%	1,3%	0,9%	1,4%	1,2%	1,7%	0,4%	0,1%	0,3%	0,0%	0,2%	2,3%
Reimerswaal	2,6%	5,0%	10,0%	2,3%	74,3%	17,4%	0,9%	1,0%	0,3%	0,9%	0,6%	1,5%	0,0%	0,2%	0,0%	0,1%	5,3%
Beevandenlanden	74,9%	71,7%	63,0%	63,4%	69,7%	77,1%	12,6%	12,5%	4,4%	11,3%	6,4%	3,7%	0,2%	2,4%	0,7%	1,6%	26,0%
Middelburg	8,9%	7,1%	2,9%	5,3%	2,0%	6,0%	53,0%	19,4%	16,4%	34,9%	1,5%	0,6%	0,3%	1,4%	0,4%	0,9%	12,8%
Vlissingen	6,9%	4,9%	3,5%	3,5%	1,0%	4,3%	19,1%	63,9%	6,7%	30,0%	0,9%	0,3%	0,5%	1,2%	0,2%	0,8%	10,7%
Voere	2,7%	1,6%	0,8%	1,2%	0,2%	1,4%	9,0%	6,6%	68,3%	17,2%	0,5%	0,1%	0,0%	0,2%	0,0%	0,1%	5,7%
Walcheren	18,5%	13,7%	8,9%	10,4%	3,2%	11,8%	81,4%	79,8%	91,4%	82,2%	2,9%	1,0%	0,9%	2,7%	0,5%	1,8%	29,2%
Schouwen-Duiveland	0,9%	3,9%	1,3%	2,0%	0,9%	2,6%	1,0%	1,2%	1,1%	1,3%	83,0%	1,7%	0,0%	0,4%	0,0%	0,2%	8,2%
Tholen	0,6%	1,0%	1,0%	0,1%	1,2%	0,9%	0,3%	0,2%	0,1%	0,3%	1,6%	74,6%	0,0%	0,2%	0,0%	0,1%	3,9%
Sluis	0,3%	0,4%	0,1%	0,1%	0,1%	0,3%	0,3%	0,5%	0,1%	0,4%	0,0%	0,0%	83,1%	6,0%	0,5%	21,9%	6,5%
Terneuzen	0,9%	1,7%	0,7%	0,2%	0,4%	1,2%	1,2%	0,9%	0,4%	1,0%	0,3%	0,1%	8,0%	68,9%	8,4%	42,9%	12,9%
Hulst	0,4%	0,8%	0,4%	0,1%	0,2%	0,6%	0,2%	0,1%	0,2%	0,2%	0,0%	0,0%	1,0%	11,8%	83,2%	24,8%	7,3%
Zeeuws-Vlaanderen	1,6%	2,9%	1,2%	0,3%	0,7%	2,0%	1,8%	1,6%	0,6%	1,6%	0,4%	0,1%	62,1%	67,4%	63,0%	89,6%	26,8%
Noord-Brabant	1,0%	4,0%	3,6%	1,0%	2,6%	3,4%	1,1%	2,0%	0,3%	1,0%	1,2%	15,9%	0,3%	0,7%	0,4%	0,0%	2,4%
Zuid-Holland	1,0%	0,9%	0,6%	1,2%	0,3%	0,8%	0,6%	0,4%	0,5%	0,5%	3,4%	1,7%	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,8%
Ovring Nederland	0,4%	1,0%	2,0%	1,4%	0,6%	0,9%	0,7%	1,2%	1,1%	1,0%	0,8%	1,1%	0,9%	1,2%	0,3%	1,0%	1,0%
Belgie	0,6%	0,3%	0,6%	0,6%	0,6%	0,5%	0,3%	0,6%	0,4%	0,4%	0,2%	0,3%	5,4%	4,9%	4,9%	5,0%	1,7%
	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Pendelmatrix 2003 in absolute aantallen																	
werkgemeente -->	Borsele	Goos	Kapelle	Hoord-Beveland	Reimerswaal	Bene-landen	Middel-burg	Vlis-singen	Voere	Wal-cheren	S-Duine-land	Tholen	Sluis	Terneuzen	Hulst	Z-Vaan-deren	Totaal
woongemeente:																	
Borsele	4.332	2.743	198	42	253	7.588	650	704	56	1.410	61	8	2	15	55	72	9.119
Goos	741	11.886	423	223	605	13.878	1.105	931	88	2.124	507	102	17	125	24	166	16.777
Kapelle	217	1.380	1.043	37	430	4.007	277	183	80	540	42	30	0	28	1	29	4.648
Noord-Beveland	104	711	69	1.768	48	2.700	210	178	76	464	202	17	6	33	0	39	3.422
Reimerswaal	170	1.153	180	65	5.413	6.881	213	201	6	420	54	72	0	7	7	14	7.541
Bene-landen	5.564	17.873	2.813	2.135	6.749	35.134	2.455	2.197	306	4.958	896	229	25	208	87	320	41.507
Middelburg	590	2.113	120	161	208	3.192	12.508	3.877	1.147	17.532	232	38	28	95	33	156	21.150
Vissersingen	579	1.390	108	107	108	2.292	3.821	10.122	925	14.888	126	26	49	90	4	143	17.455
Voere	212	451	24	36	20	743	2.192	1.227	5.201	8.620	90	2	5	2	1	8	9.453
Walcheren	1.381	3.954	251	304	336	6.228	18.521	15.228	7.273	41.020	438	66	82	187	38	307	48.057
Schouwen-Duiveland	68	795	31	64	60	1.008	206	178	9	393	12.252	108	3	23	0	26	13.797
Tholen	32	213	9	8	106	368	21	22	4	47	284	6.324	2	18	0	20	7.043
Sluis	27	47	4	1	11	91	47	128	0	176	0	4	8.642	1.731	41	10.414	10.689
Terneuzen	35	187	8	3	13	246	107	273	5	385	14	5	641	19.891	1.044	21.676	22.326
Hulst	17	121	23	1	22	184	33	28	3	64	2	2	65	2.976	9.020	12.061	12.313
Zeeuws-Vlaanderen	79	355	34	5	46	520	187	429	8	624	21	11	9.348	24.098	10.105	44.151	45.327
Noord-Brabant	126	579	72	28	306	1.111	207	214	35	456	175	951	23	147	131	301	2.994
Zuid-Holland	48	177	17	21	97	360	91	92	17	200	375	129	20	35	1	56	1.120
Oveng/Nederland	8	180	15	30	68	301	97	225	65	388	225	34	90	144	43	277	1.225
Belgie	16	108	43	8	36	211	33	58	11	102	16	19	538	1.228	529	2.295	2.643
	7.322	24.224	3.286	2.603	7.804	45.239	21.818	18.641	7.729	48.188	14.652	7.871	10.131	26.088	10.934	47.753	163.703

Bijlage 3

Pendel in Zeeland 2003 - 2008

In aanvulling op hoofdstuk 6 "Pendel naar locaties buiten Zeeland", is op basis van CBS-onderzoek in deze bijlage de pendel met overig Nederland nader gespecificeerd naar gemeente, geslacht, leeftijd, bedrijfstak en inkomen.

Pendel naar gemeente:

De gemeente Tholen heeft de grootste uitgaande pendel met overig Nederland (3.600), gevolgd door Schouwen-Duiveland (2.600), Vlissingen (1.900) en Goes (1.700).

Tabel A: pendel Zeeuwse gemeenten met overig Nederland

Gemeente	Inkomend in Zeeland vanuit Nederland	Uitgaand uit Zeeland naar overig Nederland	Saldo
Borsele	200	900	-700
Goes	1.500	1.700	-200
Hulst	100	800	-700
Kapelle	200	600	-400
Middelburg	600	1.600	-1.100
Noord-Beveland	100	300	-300
Reimerswaal	300	1.500	-1.200
Schouwen-Duiveland	700	2.600	-1.900
Sluis	100	600	-500
Terneuzen	500	1.400	-900
Tholen	1.400	3.600	-2.200
Veere	100	600	-500
Vlissingen	700	1.900	-1.100

Iedere gemeente heeft een negatief pendelsaldo met overig Nederland variërend van -200 m.b.t. Goes tot -2.200 m.b.t. Tholen.

Pendel naar geslacht:

Van de uitgaande pendelaars was 70% man en 30% vrouw. Bij de inkomende pendelaars was 62% man en 38% vrouw. Dit werkt als volgt uit:

Tabel B: pendel Zeeland met overig Nederland naar geslacht

Geslacht	Inkomend in Zeeland	Uitgaand uit Zeeland	Saldo
Mannen	4.200	12.900	-8.700
Vrouwen	2.500	5.400	-2.900
Totaal	6.700	18.300	-11.600

Bij de mannen bedroeg het pendelsaldo -8.700 en de vrouwen -2.900.

Pendel naar leeftijd:

In de volgende tabel volgt een overzicht van de pendel naar leeftijd. In alle leeftijdscategorieën is het pendelsaldo negatief. M.b.t. de groep 35-45 jarigen is het pendelsaldo het meest negatief: -3.400, gevolgd door de 25-35 jarigen (-2.800) en de 45-55 jarigen (-2.600).

Tabel C: pendel Zeeland met overig Nederland naar geslacht

Leeftijd	Inkomend in Zeeland	Uitgaand vanuit Zeeland	Saldo
0-25	2.000	3.200	-1.200
25-35	1.400	4.200	-2.800
35-45	1.400	4.800	-3.400
45-55	1.200	3.800	-2.600
55+	700	2.300	-1.600
Totaal	6.700	18.300	-11.600

Pendel naar bedrijfstak

De horeca is de enige bedrijfstak met een positief pendelsaldo (+100). De zakelijke dienstverlening kende het grootste negatieve saldo (-3.100): een ingaande pendel van 1.700 en een uitgaande van 4.800. Ook de industrie (-1.500), de overheid (-1.400), de bouw (-1.300), vervoer-, opslag en communicatie (-1.300) en zorg (-1.100) kenden een hoog saldo.

In de volgende tabel is de in- en uitgaande pendel per bedrijfstak aangegeven.

Tabel D: pendel Zeeland met overig Nederland naar bedrijfstak

	Inkomend in Zeeland	Uitgaand vanuit Zeeland	Saldo
Landbouw, bosbouw, visserij	100	200	-100
Industrie	1.000	2.500	-1.500
Bouw	300	1.600	-1.300
Handel	1.300	2.200	-900
Horeca	600	500	+100
Vervoer, opslag en communicatie	400	1.700	-1.300
Zakelijke diensten	1.700	4.800	-3.100
Overheid	300	1.700	-1.400
Onderwijs	300	1.000	-700
Zorg	500	1.600	-1.100
Overige diensten	200	500	-300
Totaal	6.700	18.300	-11.600

Pendel naar inkomen

In 2005 verdiende 38% van de inkomende pendelaars een inkomen van 25.000 euro per jaar of meer. Van de uitgaande pendelaars verdiende 52% meer dan 25.000 euro. Dit komt er ruwweg op neer dat de pendelaars die Zeeland verlaten beter betaald werk hebben, dan pendelaars die Zeeland binnenkomen voor werk. In de volgende tabel is een overzicht opgenomen.

Tabel E: pendel Zeeland met overig Nederland naar inkomen

Inkomen	Inkomend in Zeeland	Uitgaand vanuit Zeeland	Saldo
< 25.000 euro	4.100	8.800	-4.700
> 25.000 euro	2.600	9.500	-6.900
Totaal	6.700	18.300	-11.600

Werkgelegenhedsgegevens 2008

KAMER VAN KOOPHANDEL
ZUIDWEST-NEDERLAND

Peildatum 1 mei 2008

1. Wilt u bovenstaande adresgegevens controleren en zonodig verbeteren?

Werkzame personen

Aantal personen

2. **Wel meetellen meewerkende eigenaren** (directie, vennoten) en **meewerkende gezinsleden**, personen op bedrijfsscholen, thuiswerkers en overige werknemers.

Niet meetellen langdurige zieken (langer dan 1 jaar) en uitzendkrachten.

Hoeveel personen waren op 1 mei 2008 werkzaam op of vanuit de vestiging?

15 uur of meer per week

Mannen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Vrouwen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

minder dan 15 uur per week

Mannen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Vrouwen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Uitzendkrachten

3. Hoeveel uitzendkrachten waren op 1 mei 2008 werkzaam op of vanuit het bovengenoemd adres?

15 uur of meer per week

Mannen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Vrouwen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

minder dan 15 uur per week

Mannen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Vrouwen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Vacatures

Aantal personen

4. Had u per 1 mei 2008 vacatures bij uw bedrijf of instelling?

Ja
 Nee

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

Verwachtingen

Aantal personen

5. Wilt u hier a.u.b. alleen uitgaan van het aantal personen, dat per week 15 uur of meer werkzaam zal zijn.

Verwacht u dat in de periode mei 2008 tot mei 2009 het aantal werkzame personen zal toe- of afnemen of gelijkblijven t.o.v. de situatie op 1 mei 2008?

Toename Personen
 Afname Personen
 Gelijkblijven
 Niet aan te geven

Ga verder op de andere kant

Werkzame personen

Aantal personen

6. Verdeling naar woongemeente/regio van de werkzame personen zoals u hiervoor bij vraag 2 heeft aangegeven.

Woongemeente/regio werkenden

Borsele	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Goes	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Hulst	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Kapelle	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Middelburg	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Noord-Beveland	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Reimerswaal	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Schouwen-Duiveland	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Sluis	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Terneuzen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tholen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Veere	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Vlissingen	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Provincie Brabant	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Provincie Zuid-Holland	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Overig Nederland	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
België	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Overig Buitenland	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Totaal (= gelijk aan het totaal aantal werkenden zoals bij vraag 2 ingevuld)	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Ingevuld door

Telefoonnummer

e-mail

Datum

Faxnummer

Website

COLOFON

Uitgave

Provincie Zeeland

Coördinatie

Provincie Zeeland,
directie Economie en Mobiliteit

Teksten

- Paul Geertman
Kamer van Koophandel
0118-673538
- Rob Lucas
RIBIZ/Kamer van Koophandel
0118-673537
- Ben Zielschot
Provincie Zeeland
0118-631436

Cartografie

- Seb Wakker
Provincie Zeeland

Fotografie

Provincie Zeeland

Prepress en Print

Provincie Zeeland,
Afdeling Informatievoorziening &
Documentatie

Juni 2010